

Kocaeli Üniversitesi

Eğitim Dergisi

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Cilt 4 | Sayı 2

Sayfa: 440-475

**Kocaeli University
Journal of Education**

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Volume 4 | Issue 2

Page: 440-475

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin
ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda
yaşanan bir sorunun anatomisi

Disproportionate teacher mobility: Anatomy of a
problem in rural areas schools with a predominance
of bilingual students

Yusuf Kızıldaş, <https://orcid.org/0000-0001-9434-4629>
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ysfkizildas@gmail.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gönderim Tarihi
23 Haziran 2021

Düzeltilme Tarihi
26 Eylül 2021

Kabul Tarihi
21 Ekim 2021

Önerilen Atıf

Kızıldaş, Y. (2021). Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(2), 440-475.
<http://doi.org/10.33400/kuje.956378>

Recommended Citation

ÖZ

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kırsaldaki okullarında eğitim gören birçok iki dilli öğrencilerin birtakım sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Orantısız öğretmen hareketliliği bu sorunların nedenlerden biri olarak görülmektedir. Bölgedeki okullara çok sayıda kadrolu/sözleşmeli öğretmen ataması yapılması bu sorunların çözümlerinden en önemlisidir. Ancak orantısız öğretmen hareketliliğinden dolayı öğretmen açığı bir türlü kapatılamamaktadır. Bu açığı kapatmak adına özellikle kırsaldaki okullara daha yoğun düzeyde ek ders karşılığı çalışan ücretli öğretmenlik uygulamasına başvurulmaktadır. Ücretli öğretmenlerin mezun oldukları okul türleri ve gelişi güzel istifaları tartışma konusu olmaktadır. Öğretmen ihtiyacı dikkate alınırken orantısız öğretmen hareketliliği unutulmaktadır. Orantısız öğretmen hareketliliğinin kırsaldaki iki dilli öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda, öğrencilerde açtığı sorunlar yeterince sorgulanmamaktadır. Bu çalışmada 'orantısız öğretmen hareketliliği' kavramı ilk kez mercek altına alınmıştır. İki dilli öğrencilerin yoğunlukta yaşadığı bölgelerde daha sık yaşandığı için de bu öğrenciler üzerindeki etkileri de belirli düzeyde tartışılmıştır. Nitel araştırma yöntemine dayalı bu çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Van ilinde görev yapmış/yapan öğretmenler, veliler, okul/şube/ilçe milli eğitim müdürleri ve yardımcıları, sendika temsilcileri araştırmanın çalışma grubunu (n=56) oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme yolu ile belirlenen çalışma grubundan veriler, çevrimiçi anket ve yüz yüze görüşme teknikleri ile toplanmıştır. 2020-2021 öğretim yılı güz yarıyılında başında toplanan verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; çeşitli nedenlerle gerçekleşen orantısız öğretmen hareketliliğinin ciddi sorunlar yarattığı ve iki dilli öğrencilerin başarısızlıklarındaki en önemli nedenlerin başında geldiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: orantısız öğretmen hareketliliği, öğretmen, iki dilli öğrenciler

ABSTRACT

It is known that many bilingual students studying in rural schools of Eastern and Southeastern Anatolian regions of Turkey have some problems. Disproportionate teacher mobility is seen as one of the reasons for these problems. The most important solution to these problems is the appointment of a large number of permanent/contracted teachers to the schools in the region. However, due to the disproportionate teacher mobility, the teacher shortage cannot be closed. In order to close this gap, paid teaching practice, which works in return for additional lessons, is applied especially to schools in rural areas. The types of schools from which paid teachers graduated and their random resignations are the subject of discussion. When considering teacher needs, disproportionate teacher mobility is forgotten. The problems caused by the disproportionate teacher mobility in the schools where the bilingual students in the countryside receive education are not sufficiently questioned. In this study, the concept of 'disproportionate teacher mobility' was examined for the first time. Since it is more common in areas where bilingual students live, its effects on these students are also discussed to a certain extent. In this research based on qualitative research method, case study design was used. The working group (n=56) of the research consists of teachers, parents, school/branch/district directors of national education and their assistants and union representatives who have worked/worked in Van. Data from the study group determined by criterion sampling were collected by online questionnaire and face-to-face interview techniques. Content analysis was used in the analysis of the data collected at the beginning of the fall semester of the 2020-2021 academic year. As a result of the research; it has been revealed that disproportionate teacher mobility for various reasons creates serious problems and is one of the most important reasons for the failure of bilingual students.

Keywords: disproportionate teacher mobility, teacher, bilingual students

GİRİŞ

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi kırsal bölgelerinde eğitimlerine devam eden önemli sayıda iki dilli öğrenciler bulunmaktadır. Bu öğrencilerin ilk dilleri eğitim dillerinden farklıdır. Türkçeyi ikinci dil olarak edinen iki dilli öğrencilerin eğitim hayatlarının başlaması ile birlikte çeşitli sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bu sorunların, doğrudan veya dolaylı bir şekilde Türkçeyi yeterince edinmemeye bağlı olarak; akademik başarısızlık, erken okul terki, disiplin sorunları, okuma ve yazma problemleri vb. etrafında yoğunlaştığı söylenebilir (Gözüküçük & Kıran, 2018; Kızıltaş, 2021; Taşkaya, Turhan & Yetkin, 2015; Yılmaz & Şekerci, 2016). İki dilli öğrencilerdeki bu sorunlara çoğu zaman ana dillerinin eğitim dilinden farklı olmasının yanında okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması da (Kırmızı, Özcan & Şencan, 2016) gerekçe gösterilmektedir. Nitekim Golkarian (2019) da ana dili Kürtçe olan bazı öğrencilerin Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenmeye başlamaları sürecinde ciddi anlamda zorlandıklarına, sorunlar yaşadıklarına dikkat çekmektedir. Türkçenin yeterince edinilememesi sorunun üstesinden gelmede okul öncesi eğitimin etkisine ayrı bir parantez açmak gerekir. Nitekim iki dilli öğrencilerin özellikle kreşler ve okul öncesi eğitim ile dilsel farklılıklardan kaynaklı dezavantajlarını en aza indirdikleri çoğu zaman ortadan kaldırdıkları bilinmektedir (Beller, 2008; Magruder & Espinosa, 2008; Hannan, 2016; Kızıltaş, 2019; Kotulak, 1996, Akt. Adžija & Sindik, 2014; Koşan, 2015). Bu eğitim kademelerinde iki dilli öğrencilerin özellikle desteklenmesi gerektiğini vurgulayan Çabuk ve Ark. (2018) sadece öğrencilerin devamlılıklarının sağlanmasının yeterli olmayacağını vurgulayarak dil öğretiminin önemine dikkat çekmektedirler. Başka bir ifade ile iki dilli öğrencilerle ilgili dilsel dezavantajların dikkate alınmaması durumunda ilerleyen yıllarda akademik başarısızlığın ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Bu sebeple etkili ve çözüm odaklı Türkçe eğitimi oldukça önemlidir. Ancak bu öneri, ana dili eğitim dilinden farklı iki dilli öğrencilerin başarısızlıklarının en aza indirilmesinde etkili faktörlerden sadece biridir. Dolayısıyla bu durum, iki dilli öğrencilerde yaşanan akademik başarısızlıklar, dilin yeterince edinilememesi gibi çeşitli sorunların altında daha önemli nedenlerin olabileceği tartışmasını beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin kırsal bölgelerindeki iki dilli öğrencilerdeki akademik başarısızlıklar, dilsel dezavantajlar gibi problemler aslında doğru müdahaleler ile üstesinden gelinebilecek sorunlardır. Bu sorunların altında yatan nedenler irdelendiğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülen öğretmen hareketliliği de (ERG, 2017; Turhan, 2016) göze çarpmaktadır. Nitekim Altun (2019) da çalışmasında benzer durumları ifade etmektedir. Oktay (2012) da bu bölgelerdeki yoğun öğretmen hareketliliğine dikkat çekerek bunun endişe verici boyuta eriştiğini ve başarısızlıkların altındaki en önemli nedenlerden biri olduğunu belirtmektedir. Aşırı, kontrolsüz, hızlı bir şekilde doğunun kırsal yerlerinden batıya doğru gerçekleşen öğretmen hareketliliği eğitim sürekliliğini ve başarıyı da olumsuz etkileyerek (Özoğlu, 2010) aslında bölgedeki birçok iki dilli öğrenciyi de etkilemektedir (Özdemir ve ark., 2015). Aynı şekilde Yılmaz ve Şekerci (2016) de iki dilli öğrencilerin yaşadıkları başarısızlıklarda öğretmen hareketliliğine bağlı oluşan öğretmen ihtiyacının giderilmesini önemli bir çözüm önerisi olarak dile getirmektedir. Bu öneri, iki dilli öğrencilerin başarısızlığında öğretmen hareketliliğinin ne kadar etkili olduğunu ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Can, Gök ve Şimşek (2013) de doğu bölgelerinde atanan öğretmenlerin sık sık yer değiştirmelerinin, öğrencilerin eğitimleri üzerinde olumsuzluklar yarattığına dikkat çekmişlerdir. Bu hareketlilikte öğrenci ve bölge dillerinin farklı olmasının etkili olduğuna da vurgu yaparak aslında en çok mağdur öğrencilerin iki dilli öğrenciler olduğunu dile getirmektedirler. Başka bir ifade ile söylemek gerekirse; doğu bölgelerine atandıktan sonra bölgeden ayrılma planları yapan öğretmenlerin hareketliliğinin sınırlandırılmasıyla öğrencilerin daha az öğretmen değiştirerek istikrarlı, kaliteli eğitim almalarının önü açılarak fırsat, imkân eşitliği de daha iyi sağlanmış olunur (Çalışoğ & Tanışır, 2018; Çelikten, Şanal & Yeni, 2005).

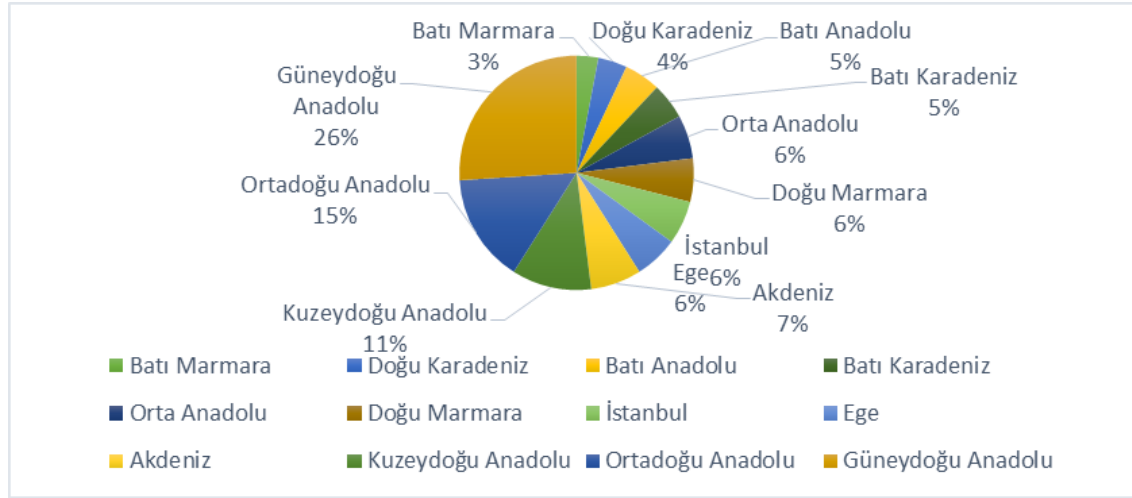
Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2016 yılında yeniden getirdiği sözleşmeli öğretmenlik uygulaması ve doğu bölgelerine atanan öğretmenlerde mazerete ve isteğe bağlı tayinlerde üç yıl görev yapma

zorunluluğun getirilmesi (MEB, 2020) öğretmen hareketliliğine bir tedbir niteliğindedir. Ancak bu tedbirlerin de zaman zaman yetersiz kaldığı söylenebilir. O bakımdan öğretmen hareketliliğine devlet nezdinde ciddi ve kalıcı çözümler geliştirilemediği (Yörük & Günbayı, 2014), sorunların devam ettiği ve bu sorunun kontrolsüz, hızlı, bilinçsiz, yaygın bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. İfade edilen kavramlar çerçevesinde iki dilli öğrencilerin bulunduğu bölgelerde daha yoğun yaşanan ve çeşitli araştırmaların (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014; Eğitim-Bir-Sen Raporu, 2014) satır aralarında belirtilen 'öğretmen hareketliliğinin' özünde; aşırılık, kontrolsüzlük ve plansızlık olması nedeniyle 'orantısız' vurgusu kullanılabilir. Böylece bu sorunla ilgili farkındalık oluşturulabilir. Bu çalışmalar bağlamında doğu bölgelerinde 'orantısız öğretmen hareketliliğinin' görüldüğünü söylemek yerinde olacaktır.

Orantısız öğretmen hareketliliğinde; özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki okullara her yıl binlerce sözleşmeli/kadrolu öğretmenin atanması, birçok öğretmenin il içi görevlendirme yapması, bazılarının da çeşitli gerekçelere dayandırılan doğudan batıya yoğun il dışı tayinleri, doğan boşlukların ücretli öğretmenlerle kapatılması, ücretli öğretmenlerin de çoğu zaman istifa etmeleri (Demirkaya & Ünal, 2017; Eğitim-Bir-Sen, 2019; Mete, 2009; Oktay, 2012) ve bir sonraki yıl benzer senaryoların gerçekleşmesi söz konusudur. Bu yönleriyle orantısız öğretmen hareketliliği öğretmen sirkülasyonundan farklıdır ve daha kapsamlıdır. Günümüzde öğretmen sirkülasyonu kavramından, genellikle öğretmenlerin yoğun bir şekilde batıdan doğuya tayin istemeleri (Turhan, 2016) anlaşılmaktadır. Oysa orantısız öğretmen hareketliliğinde il içinde/dışında birçok kontrolsüz uygulamalar, il içi görevlendirmeler, yoğun sayıda ücretli öğretmenlerin görevlendirilmeleri (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014) ve bunun yarattığı olumsuz sonuçlar yer almaktadır. Nitekim Özoğlu (2015) da öğretmen sirkülasyonunu yeni atanan öğretmenlerin belirli bir süre sonra tecrübe kazanarak doğu bölgelerinden ayrılması ve yerine tekrar yeni öğretmen atanması şeklinde açıklamıştır. Bu açıklamalar da orantısız öğretmen hareketliliğinin farkının daha net anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Doğudan batıya doğru gerçekleşen kaygı verici (Gönülaçar, 2016) orantısız öğretmen hareketliliğinde öğretmenlerin %90'ı doğudan ayrılmak istemektedir (memurlar.net, 2014). Öte yandan bu durum ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın kamuoyu ile paylaştığı bir rapora rastlanılmamıştır. Ancak yine de hareketliliğin çok yoğun ve çeşitli düzeyde gerçekleştiği mevcut kaynaklardan (Eğitim-Bir-Sen, 2016, 2019; Özoğlu, 2010, 2015) anlaşılmaktadır. Hareketliliğin; tayin isteme, geçici görevlendirme ve ücretli öğretmenlik çerçevesinde gerçekleştiği belirtilebilir. Tayine yönelik gerçekleşen hareketlilik; kanunlara uygun ve meşru gerekçelere dayalı rutin bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Özellikle de geçmişte bu hareketlilik bağlamında bazı öğretmenlerin anlaşmalı evlilik gibi usulsüz yollara başvurarak (Çelikten, Şanal & Yeni, 2005; Tekışık, 2005) tayin istedikleri bilinmektedir. Bu da rutin öğretmen hareketliliğini orantısız hale getirmektedir. Ancak bu usulsüz tayinlerle ilgili güncel bilgilere ve haberlere maalesef rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu uygulamanın artık devam etmediği de düşünülebilir. Görevlendirmeye dayalı hareketlilik kapsamında ise çeşitli gerekçelerle ya da bahanelerle bazı öğretmenlerin görev yaptıkları okullardan (genellikle köy okulları) aynı ya da farklı il sınırları içindeki daha iyi okullara, kurumlara geçici görevlendirmeleri (kamugundemi.com; ajanskamu.net) yer almaktadır. Bazı durumlarda kayırma, torpil şeklinde gerçekleşen bu hareketlilik nepotizm ve kronizme dayalı bir yaklaşımla gerçekleşmektedir. Bu görevlendirmeler ile ilgili bilgilere/verilere ulaşmak güç olmakla beraber ancak şikâyetler sonucu ortaya çıkabilmektedir. Nadir de olsa, yapılan şikâyetler irdelendiğinde önemli sayıda öğretmen görevlendirmelerinin yapıldığı anlaşılmaktadır (Arslan, 2019). Bu orantısız hareketlilikler de ücretli öğretmenlik sistemine kaynaklık etmektedir.

Eğitim-Bir-Sen raporuna (2016) göre doğu bölgelerindeki hareketlilik batı bölgelerinin 3-6 katıdır. Sadece 2014-2015 yılları arasında bu bölgelerdeki öğretmenlerin %52'si yer değiştirmiştir. Bu durum Şekil 1'de daha net görülmektedir:

Şekil 1**İsteğe Bağlı ve Özür Grubundan Yer Değiştiren Öğretmenlerin Bölgelere Göre Yüzeysel Dağılımı**

Şekil 1’de görüldüğü üzere iki dilli öğrencilerin yoğunlukta yaşadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden batı bölgelerine yoğun bir öğretmen hareketliliği görülmektedir. Eğitim-Bir-Sen (2016) raporuna göre Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden her 1000 öğrenciye düşen öğretmenlerden sırasıyla 10.7, 8.0 ve 5.9’u bölgeden kısa sürede ayrılmaktadır. Bu hareketlilik o kadar orantısız bir boyutta gerçekleşmektedir ki bazen bir ilkokul sınıfı dördüncü sınıfa gelene kadar (Gönülaçar, 2016) birçok öğretmen değiştirebilmektedir (Özoğlu, 2015; Van Eğitim Çalıştayı, 2012). Öyle ki orantısız öğretmen hareketliliğinin sonucu yaygınlık kazanan ücretli öğretmenler de her sene değişebilmektedir (Kaplan, 2016; Oktay, 2012; Özoğlu, 2010; Sarıkaya, Samancı & Yılar, 2017). Ancak ücretli ve özellikle de il merkezlerine yapılan kadrolu/sözleşmeli öğretmen görevlendirmelerine ait istatistikler şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmadığı için bu durum örtülü ama dinamik bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir.

Türkiye’de yaygın bir potansiyele sahip olan orantısız öğretmen hareketliliğinin nedenlerinin ve yarattığı sonuçların etraflıca irdelenmesi gerekmektedir (Eğitim Reformu Girişimi, 2015). Çünkü bu hareketlilik öğrencilerin başarısız olmalarında oldukça etkilidir (Can, Gök & Şimşek, 2013; Özdemir ve ark., 2015). Öğretmenlerin batıdan doğuya gitmeleri (Oktay, 2012; Özoğlu, 2011), ücretli ve kadrolu/sözleşmeli öğretmen görevlendirmeleri, ücretli öğretmen istifaları, sahte raporlarla vb. yapılan tayinler ile gerçekleşen orantısız öğretmen hareketliliğinin altında şüphesiz çeşitli nedenler bulunmaktadır. Orantısız öğretmen hareketliliğine neden olan faktörlerin tespit edilmesi bu konuda geliştirilecek çözüm önerilerine ve özgün modellere katkı sağlayabilir. Özellikle de iki dilli öğrencilerin yaşadıkları doğu bölgelerinde orantısız öğretmen hareketliliğine neden olan en önemli faktörler şöyle sıralanmaktadır (Mete, 2009; Şahin, 2011; Özoğlu, 2011, 2015):

- Günümüzde zaman zaman devam eden terör olayları ve can güvenliği,
- Yoğun düzeyde yaşanan öğretmen, aile ve müdür çatışmaları,
- Sosyal yaşamın ve imkânların kısıtlı olması,
- Aileden çok uzakta yaşamak istememek,
- Ailelerle iletişim kurulamamasından kaynaklı öğretmenlerle aileler arasında güven duygusunun yaratılamaması,
- Dil, sosyo-kültürel ve dini normlar açısından uyumsuzluklar,
- Isınma ve ulaşım sorunlarının okullarda devam ediyor olması,
- Barınma imkânlarının kısıtlılığı,
- Olumsuz iklim koşulları,

Yusuf Kızıltaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

- Öğretmenlerin yüksek lisans/doktora açısından kişisel gelişimlerini sağlayacak şartların kırsalda sınırlı olması,
- Ücretli öğretmen özlük haklarının iyileştirilmemiş olması (Öğülmüş, Yıldırım & Aslan,2013; Yılmaz, 2018),
- Ücretli öğretmenlerin KPSS çalışmayı gerekçe olarak sunup istifa etmeleri. Ücretli öğretmenlerin çoğu zaman eğitim fakülteleri dışındaki mezunlardan seçilmeleri de (Doğan, Demir & Turan, 2013) zorlanmaya yol açarak istifayı tetiklemektedir.

Sunulan maddeler orantısız öğretmen hareketliliğinin en önemli nedenleri olarak değerlendirilebilir. Bu hareketlilik de birtakım sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ortaya çıkan sorunlara bakıldığında söz konusu bölgelerde yaşayan iki dilli öğrencilerin başarısızlıklarının kaynağının nereye dayandığı daha iyi anlaşılabilir. Eğitimin niteliğini olumsuz düzeyde etkileyen orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı en önemli sorunlar ve sonuçlar ise şöyle sıralanmaktadır (Eğitim Reformu Girişimi, 2015; Gönülaçar, 2016; Karataş & Çakan, 2018; Oktay, 2012; Tekişik, 2005; Turhan, 2016; UNICEF, 2012):

- Ücretli/vekil öğretmen uygulamaları ortaya çıkmaktadır.
- İki dilli öğrencilerin temel dil becerilerini yeterince kazamadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Özellikle de ilkokulda pek çok öğrencinin okuma ve yazma gibi en temel becerileri edinmeden ortaokula devam ettiği söylenebilir. Okuduğunu anlayamama sorununun kaynağı buraya da dayanmaktadır.
- Temel becerilere sahip olmayan iki dilli öğrencilerin ortaokul düzeyinde dersleri takip etmekte büyük zorluk çektikleri ve bu nedenle sürekli devamsızlık yapmaya başladıkları böylece devamsızlık alışkanlıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu da uzun sürede erken okul terkine ve dolayısıyla işsizlik, sosyal açıdan uyumsuzluk, suça ve intihara eğilim gibi durumlara yol açmaktadır (Öğülmüş, 2013).
- Orantısız öğretmen hareketliliği özellikle iki dilli öğrencilerin eğitimden kopmasına yol açmakta ve kamu kaynaklarının israf olmasına neden olmaktadır.
- Öğretmen hareketliliği, sınıfların bir süre öğretmensiz kalmasına yol açarak derslerin boş geçmesine neden olmaktadır.
- Öğretmen hareketliliği, eğitim-öğretim çalışmalarının düzenli şekilde yürütülmesini engellemekte ve eğitimin sürekliliğini dolayısıyla da başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.
- Sürekli öğretmen değişikliği öğrencilerde akademik ve duyuşsal sorunlar ortaya çıkarmaktadır.
- Okul kültürü, öğretmen-öğrenci-veli etkileşimi olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

Ortaya çıkan sonuçların oldukça önemli ve dikkat çekici olduğu söylenebilir. Bu durumun özellikle iki dilli öğrencilerin başarısızlıklarının altında yatan belki de en önemli gerekçe olduğu ifade edilebilir (Demirkaya & Ünal, 2017;Oktay, 2012). Bu konuya dikkat çeken araştırmaların Türkiye’de sınırlı sayıda olduğu bilinmektedir. Ancak birtakım çalışmaların (Bakınız: Eğitim-Bir-Sen,2016; Turhan, 2016; Özoğlu, 2010, 2011, 2015) yapıldığı da bilinmektedir. Buna karşın yurt dışı çalışmalarda da öğretmen hareketliliğinin daha çok ülkeler arasında olduğuna dikkat çeken araştırmalar bulunmaktadır (Appleton, Sives & Morgan, 2006). Ancak yurt dışında yaşanan öğretmen hareketliliği ile ilgili yine de önemli sayıda çalışmaların olduğu söylenebilir (Elfers, Plecki ve Knapp, 2006; Elfers, Plecki & Windekens, 2017; Katz, 2018; Luekens, Lyter & Fox, 2004; Swars vd., 2009; Wei, 2016). Özellikle de iki dilli öğrenciler bağlamında orantısız öğretmen hareketliliğini etrafıca ele alan ve bunun yarattığı sonuçları tartışan çalışmalar da yok denecek sayıdadır. Bu araştırmada iki dilli öğrenciler bağlamında orantısız öğretmen hareketliliği kavramı ilk kez ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Bu sorunun iki dilli öğrencilerin yaşadıkları kırsal bölgelerde (ulaşım sorunu olan ilçeler, ilçe köyleri, mezralar vb.) daha yoğun yaşanmasına bağlı olarak öğrencilerde nasıl bir tahribat yarattığı noktasında da belirli düzeyde bir farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir. Araştırmanın diğer önemli amaçlarından biri de orantısız öğretmen hareketliliği ile ilgili eğitim paydaşlarının görüşleri doğrultusunda

yaşananları, kamuoyu ile paylaşılmayan gerçekleri, suistimalleri ortaya çıkarmak ve çözüm önerileri geliştirmektir.

Araştırmanın Önemi

Orantısız öğretmen hareketliliği ile ilgili alan yazında ciddi bir boşluğun olduğu yapılan araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır. Ayrıca iki dilli öğrencilerin yoğun yaşadığı bölgelerde gerçekleşen orantısız öğretmen hareketliliği, bu durumun öğrencilerdeki başarısızlık ilişkisini sorgulama ihtiyacı doğurmuştur. Öyle ki bu durum oldukça manidar olarak değerlendirilebilir. O bakımdan orantısız öğretmen hareketliliği ve iki dilli öğrencilerdeki başarısızlık ilişkisinin de sorgulanması, tartışılması araştırmayı daha da önemli ve özgün kılmaktadır. Bu hareketliliğin en sık yaşandığı ve en çok öğretmen atamasının gerçekleştirildiği ilk iller arasında yer alan Van'ın seçilmesinin (Van Eğitim Çalıştayı, 2012) bu anlamdaki temsiliyeti karşılayacağı düşünülmüştür. Araştırma başlığında ve içeriğinde sıklıkla vurgulanan 'orantısız öğretmen hareketliliği' kavramı, çoğunlukla eğitim platformlarında var olan çeşitli karşılıkları (öğretmen sirkülasyonu gibi) üzerinden izah edilmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla söz konusu kavramın gerçek anlamda bir karşılığının olmadığı ancak bu konuda oluşturulacak farkındalık ile bir bilincin oluşturulması da amaçlanmıştır. Bu amaç ve eğitim paydaşlarının (öğretmen, okul yöneticileri, Milli Eğitim ilçe/şube müdürleri, eğitim sendikalarının temsilcileri, veliler vb.) görüşleri doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye'nin batı bölgelerinden iki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı doğudaki kırsal bölgelere atanan öğretmenlerin bölgeye, iki dilli öğrencilere yönelik algıları nasıldır?
2. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsaldaki okullarda görülen orantısız öğretmen hareketliliğinin altında yatan nedenler nelerdir?
3. Ücretli öğretmenlik uygulaması, il içi öğretmen görevlendirmeleri gibi uygulamalara ve bunların iki dilli öğrencilere yansımaları hususuna ilişkin eğitim paydaşlarının görüşleri nelerdir?
4. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu okullarda yaşanan orantısız öğretmen hareketliliğinde öğretmenler doğudan gitmek için ne gibi yollara başvurmuşlardır?
5. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsaldaki okullarda yaşanan orantısız öğretmen hareketliliği iki dilli öğrenciler bağlamında ve genel olarak ne gibi sonuçlar yaratmaktadır?
6. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerde görülen orantısız öğretmen hareketliliğini önlemeye yönelik çözümler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni ve Çalışma Grubu

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmalarında bir veya birden çok birey, olay ya da durum ile bu durumu etkileyen veya bu durumdan etkilenen değişkenler üzerine yoğunlaşmak esastır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Alanyazında orantısız öğretmen hareketliliği konusunda yeterli kuramsal bilgilerin ve durum çalışmalarının eksikliği hissedilmektedir. Bu çalışmada, eğitimin çeşitli paydaşlarının orantısız öğretmen hareketliliğini etkileyen değişkenlere ve bunun iki dilli öğrenciler bağlamında da yarattığı duruma yoğunlaşarak bu eksiklik az da olsa giderilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 öğretim yılında Van merkez ilçelerinde farklı öğretim kademelerinde ve branşlarda görev yapan öğretmenler (n=26), okul müdürleri (11), okul müdürü yardımcısı (9), şube müdürü (1), ilçe milli eğitim müdürü (1) veliler (2), ücretli öğretmenler (2) ve Eğitim-Bir-Sen, Eğitim-Sen, Türk Eğitim-Sen sendika temsilcileri (4) olmak üzere toplam 56 kişi (14 kadın, 42 erkek) oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmacı tarafından; katılımcılarda orantısız öğretmen hareketliliğine tanık olma, bu durum hakkında bilgi sahibi olma gibi ölçütler

oluşturulmuştur. Nitekim Yıldırım ve Şimşek (2013) de bu ölçütlerin araştırmacılar tarafından oluşturulabileceğini belirtmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler, yüz yüze yapılan derinlemesine görüşme ve çevrimiçi anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Derinlemesine dayalı görüşme ve çevrimiçi anket formunda 7 adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuzluklardan ötürü Google Form üzerinden çevrimiçi anket yolu ile de veri toplanma yoluna gidilmiştir. Bu yolun tercih edilme nedeni katılımcıların Covid 19 pandemisinden ötürü tedbir ve sosyal mesafe amaçlı kişisel istekleridir. Görüşme formlarının dışında katılımcıların kişisel bilgilerinin yer aldığı kişisel bilgi formunda ise cinsiyetleri, mesleki kıdemleri ve unvanlarına ait sorular sorulmuştur. Derinlemesine görüşme detaylı soru sorma ve aynı şekilde verilen cevapları detaylandırma olanağı sağlayarak yüz yüze yapılan görüşmeyi daha da değerli kılmaktadır. Görüşmede yer alan açık uçlu soruların yanında yeni bir takım soru öbeklerinin de sürece katılması söz konusudur. Bu durum da görüşmeye ayrı bir derinlik kazandırmaktadır. Başka bir ifadeyle bu görüşmelerde yapılandırılmış, yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri yer almaktadır (Kümbetoğlu, 2005). Dolayısıyla yüz yüze yapılan görüşmelerde 7 açık uçlu sorunun yanında 6 açık/kapalı uçlu soru sorulmuştur. Böylece toplamda 13 soru sorulmuştur. Yüz yüze yapılan görüşmelerle oluşan bu süreç aynı şekilde çevrimiçi anket formuna da uyarlanmıştır. Araştırma soruları bulgular kısmında tema başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

2020 yılı Eylül-Ekim aylarında yapılan görüşmelerde, görüşme yapılacak kişilerin uygun gördükleri zaman ve mekânlarda görüşmelerin yapılmasına dikkat edilmiştir. Bu mekânlar genellikle okul rehberlik odası, okul idarecilerinin odası, kafeler ve araştırmacının çalışma odasında gerçekleştirilmiştir. Öte yandan farklı branşlardan seçilen katılımcı öğretmenlerin; bölgede yaşayan, hareketlilik düşünmeyen öğretmenler olmasına dikkat edilmiştir. Benzer şekilde, araştırmaya dâhil edilen veliler; çocuklarının buldukları sınıflarda defalarca öğretmen değişikliğinden ötürü mağduriyet yaşamış veliler olmasına göre seçilmişlerdir. Söz konusu velilerin çocuklarının iki dilli olmasına dikkat edilmiştir. Sendikalar, bölgede üye sayısı en fazla olan ilk üç sendika durumlarına göre seçilmiştir. Üye sayısı en fazla olan sendikadan ise iki kişi ile görüşülürken diğer sendikalardan birer kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın amacına bağlı olarak katılımcılara orantısız öğretmen hareketliliği ile ilgili kısa bilgiler verilmiş ve sonrasında bu konudaki tecrübeleri, tanıklıkları bağlamında 7 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Bu sorulara bağlı sonda sorular da yer almaktadır. Görüşme ve çevrimiçi anket sorularının oluşturulmasında dört uzman görüşlerinden faydalanılmıştır. Uzmanlar; eğitim bilimleri alanında iki doçent ve sınıf eğitimi, Türkçe eğitimi alanlarından birer Dr. Öğretim üyesi unvanında olan kişilerdir. Uzmanların iki dilli öğrenciler, öğretmen hareketliliği gibi alanlarda çalışmalarının bulunması, seçilmelerinde dikkate alınmıştır. Dört uzman görüşünden sonra sorulara ek sorular yapılmadığı için mevcut sorular aynı şekilde kabul edilmiştir. Ancak düzeltilmesi ve eklenmesi istenen birtakım ifadeler olmuştur. Benzer şekilde dil ve içerik bağlamında da alan uzmanının (Türkçe eğitimi alanında bir Dr. Öğretim Üyesi) görüşleri dikkate alınarak sorulara son şekli verilmiştir. 34 katılımcı ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Buna karşın 22 katılımcıya da Google formlar üzerinden çevrimiçi anket uygulanarak görüşleri alınmıştır. Çevrimiçi süreçte uygulanan anket sorularının açık uçlu sorular haline getirilerek uygulanması sağlanmıştır. Bu süreçte sorular değiştirilmemiştir. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler ortalama 45 dakika; çevrimiçi anket uygulaması da ortalama 20-25 dakikada formlar doldurularak araştırmacıya dönüt sağlanmıştır. Araştırma için, etik kurul oluru ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü uygulama izni alınmıştır. Ayrıca tüm katılımcıların gönüllülük esasına dayalı katılımları sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Yüz yüze yapılan derinlemesine görüşmeler ve çevrimiçi şekilde anket yolu ile elde edilen veriler, transkripte aktarılarak içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılır bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada da sorular bağlamında temalar oluşturularak her soruya ait tema ve kodlar çözümlenerek yorumlanmıştır. Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak adına araştırmanın amacı, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve veri analizi gibi aşamalara ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. İç geçerliği sağlamak adına uzun süreli ve samimiyete dayalı bir ortam sağlanmıştır. Bunun yanında verilerin transkripte aktarılmasından sonra katılımcılardan teyit alınarak iç geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcı teyidi, ulaşılan sonuçların gerçeği temsil etmede ne derece yeterli olduğunu anlamada yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Güvenirlik adına; araştırmadan yüz yüze ve çevrimiçi toplanan veriler, bir uzmana verilerle bağımsız bir kodlama yapması sağlanmıştır. Daha sonra araştırmacının ve uzmanın kodlamaları karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994) formülüne (Güvenirlik=Görüş birliği/(görüş birliği+görüş ayrılığı)) göre iki farklı kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesi hesaplanmış ve %96 uyum bulunmuştur. Yapılan kodlamaların güvenilir olduğuna karar verilmiştir (Miles & Huberman, 1994). Verilerin kodlanması sürecinde MaxQDA 2020 nitel veri analizi kullanılmıştır.

Araştırma Etiği

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı

Etik değerlendirme kararının tarihi: 02/07/2020

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2020/07-03

BULGULAR

Eğitim paydaşları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler; "doğu illerine atanan öğretmenlerin algılarına yönelik eğitim paydaşlarının görüşleri", "orantısız öğretmen hareketliliğinin nedenleri", ücretli öğretmenlik sorunsalı, "il içi görevlendirme sorunsalı", "doğudan kaçmak için her yol mubah mı" , "orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı tahribat" ve "orantısız öğretmen hareketliliğini yazgı olmaktan çıkarmak" olmak üzere yedi tema altında gruplandırılmıştır. Araştırma verileri belirlenen temalara göre sırasıyla betimlenerek sunulmuştur.

Doğu İllerine Atanan Öğretmenlerin Algılarına Yönelik Eğitim Paydaşlarının Görüşleri

Katılımcılara; "Türkiye'nin batı bölgelerinden iki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı doğudaki kırsal bölgelere atanan öğretmenlerin bölgeye, iki dilli öğrencilere yönelik algıları nasıldır? sorusu yöneltmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'doğu illerine atanan öğretmenlerin algılarına yönelik eğitim paydaşlarının görüşleri' şeklinde belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda öğretmenlerin bölgeye ve iki dilli öğrencilere yönelik algıları:

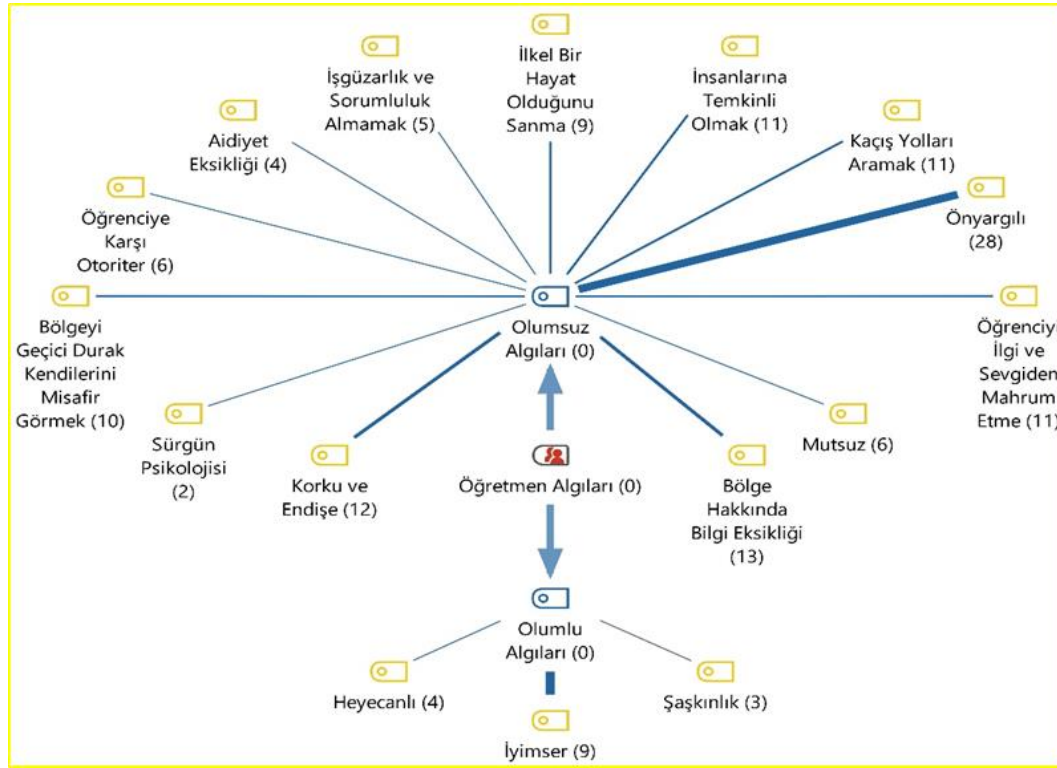
Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

olumlu ve olumsuz algılar olmak üzere iki kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2

Doğu Bölgelerine Atanan Öğretmen Algılarına İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Şekil 2 incelendiğinde doğu illerine atanan bazı öğretmenlerin bölgeye atanmadan önce idealist davrandıkları, iyimser (n=9) bir ruh hali ve azimle bir an evvel göreve başlama isteği içinde oldukları belirtilmektedir. Aynı şekilde, beklentilerinin üstünde bir yere geldikleri için şaşkınlık (n=3) yaşadıklarını ve heyecanlı olduklarını ifade eden görüşler bulunmaktadır (n=4). Buna karşın çoğu öğretmenin aslında korku ve önyargı ile geldikleri, ilerleyen süreçlerde de bir an evvel bölgeden kaçış yolları (n=11) aramak için çeşitli yollara başvurdukları hususları da paylaşılmaktadır. Öğretmenlerdeki bu ruh hali aidiyet duygusunun yitirilmesine (n=4) yol açarak 'misafir' anlayışının (n=10) oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Öğretmenler genellikle idealist olarak gelir realist olarak kaçış yolları ararlar. Evet çalıştıkları koşullar zor ama bu koşulları bilerek gelirler ve atanma heyecanı hevesi kısa sürede yok olur. Böylelikle bulunduğu ortamdan gidebilmek için yollar ararlar (Ö1).

Ancak gözlemlerime dayanarak bunu söyleyebilirim ki ilk geldikleri anda ki masumiyetleri maalesef geçen zaman ile birlikte sonuçta er ya da geç gideceklerini bildikleri için hissedemedikleri aidiyet sonucu boş vermişlik ve daha az çaba daha az feragat etme gibi duyguları oluşuyor. Kısacası çok düşük bir yüzde ile mesleğini hakkı ile yapan öğretmen bulunmakla birlikte çocuklara neyse ama bölgeye özellikle yokluk, imkânsızlar ve terör gibi etkenlerden dolayı sıcak ve sempatik bakmıyorlar (MY1).

Çoğunluğu önyargılı gelmektedir. Sanki buraya zorla gönderilmişler de süresini doldurup gidecekler gibi davranmaktalar. Bu nedenle öğrenciye ve okula sahip çıkma, çevre ile iletişim kurma gibi bir girişimde bulunmuyorlar (Ö9).

Önyargılı ve sürgün psikoloji davranışlarında hissedilir. Temel düşünceleri zamanı geçirip bir an önce memleketine kavuşmaktır. Bunun için sürekli rapor alırlar (M8).

Katılımcı görüşlerinden, öğretmenlerin bölgeye gelmeden ürkek, korkulu, endişeli ve özellikle de önyargılı bir şekilde geldikleri anlaşılmaktadır (n=28). Şüphesiz bu durum öğrencilere de yansımaktır. Nihayetinde iki dilli öğrencilere karşı ilgisiz davranarak onları sevgiden mahrum etmek (n=11) ve iki dilli öğrencilere daha otoriter davranmak (n=6) kaçınılmaz hale gelmektedir. Öğretmenlerin daha bölgeye gelmeden bu denli yoğun korku, endişe (n=12) ve bölge insanına temkinli olmalarında (n=11) çeşitli nedenlerin etkili olduğu söylenebilir. Bilgi sahibi olamamaya bağlı gelişen önyargı ile ilgili öyle hususlar var ki gerçekten ürkütücü bir boyut göstermektedir. Öyle ki öğretmenlerin birçoğu hâlâ doğuda ilkel bir yaşantının olduğunu (n= 9) hatta 'kafe, market vb.' mekânların olup olmadığını belirten düşünceleri paylaşmaktadırlar. Bu duruma ilişkin katılımcı görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir:

Farklı dilde konuşan öğrencileri (Kürtçe) gördüklerinde tepki verirler. Bu tepki ikinci dil edinen öğrencilerin onlardan uzaklaşmasına sebep olur (Ö11).

Tabii batıdan doğuya gelen her öğretmen ilk zamanlar iki dilli hatta bazen tek dilli öğrencilerle iletişim konusunda sıkıntılar yaşayabiliyorlar. Hatta bazen başlarda orayı, okulu çocukları bırakıp gitmek bile isteyebiliyorlar (Ö3).

İnanın bu öğretmenler bulunduğumuz Van ili için, 'orada kafe var mı, orada gezilecek alan var mı?' gibi soruları bile soruyorlar (SEN2).

Okul müdürünün ve sendika temsilcisinin bu görüşleri oldukça önemlidir. Benzer şekilde diğer sendika temsilcilerine göre de önyargıyı, korkuyu, tedirginliği tetikleyen ve körükleyen faktörler; basın, siyasiler ve münferit olumsuzluklar yaşamış diğer bireylerin düşünceleridir, bilgilendirme eksikliğidir. Bu önyargıların yıkılması noktasında, öğretmenlerin bölgeye olumlu bir tutum ve yaklaşım göstermeleri adına bölge ile ilgili önceden bilgi sahibi olmalarının sağlanması önemlidir. Çünkü birtakım görüşlere bakıldığında bölgeye gelen bazı öğretmenlerin bilgi sahibi olmamalarından (n=13) kaynaklı olarak olumlu manada büyük bir şaşkınlık yaşadıkları her şeyin anlatıldığı gibi olmadığını gördükleri ifade edilmektedir. Bu duruma ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Klasik bir yanıt olacak belki genellikle olumsuz bir tutumla geliyorlar. Sonra da ayrılmak istemiyorlar. Diğer bölge şehirlerine göre Van kentinin daha yaşanılabilir ve imkânları olan bir kent olduğunu belirtiyorlar (Ö19).

Hayal ettikleri ortamdaki daha iyi bir ortamla karşılaşıyorlar (M10).

Orantısız Öğretmen Hareketliliğinin Nedenleri

Katılımcılara; "Doğu bölgelerinde yaşanan orantısız öğretmen hareketliliğinin sizce başlıca nedenleri nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'orantısız öğretmen hareketliliğinin nedenleri' olarak belirlenmiştir. Görüşler doğrultusunda orantısız öğretmen hareketliliğinin nedenleri: maarif, iklim, sosyo-ekonomik, siyasi ve güvenlik olmak üzere beş kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3 incelendiğinde orantısız öğretmen hareketliliğine yol açan çeşitli nedenlerin olduğu anlaşılmaktadır. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı doğu bölgelerindeki illere atanan öğretmenlerin yaşam standartlarının düşük olmasından ötürü (n= 21) bölgeden ayrılmak istedikleri önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Yaşam standartlarının düşük olmasının yanında bölge illerinde yaşanan il içi/dışı ulaşım sorunları da orantısız öğretmen hareketliliğinde önemli bir etken olarak ifade edilebilir. Özellikle de Türkiye'nin en batı ucundan doğuya atanan öğretmenlerin memleketlerine rutin geliş-gidişlerinde bir külfet, mağduriyet yaşandığı (n=12) söylenebilir. Bu külfet özellikle de maddi anlamda öğretmenleri zorlamaktadır. Doğuda görev yapan öğretmenlerin teşvik olanaklarından yoksunluğu (n= 12) bölgeden kaçışı kaçınılmaz hale getirmektedir. Aynı şekilde yaşam standartlarının düşük olması ve okulların olumsuz koşulları da (n= 7) hareketliliği ciddi manada tetiklemektedir. Bu sorunlarla ilgili bazı katılımcıların görüşleri şunlardır:

Yusuf Kızıldaş

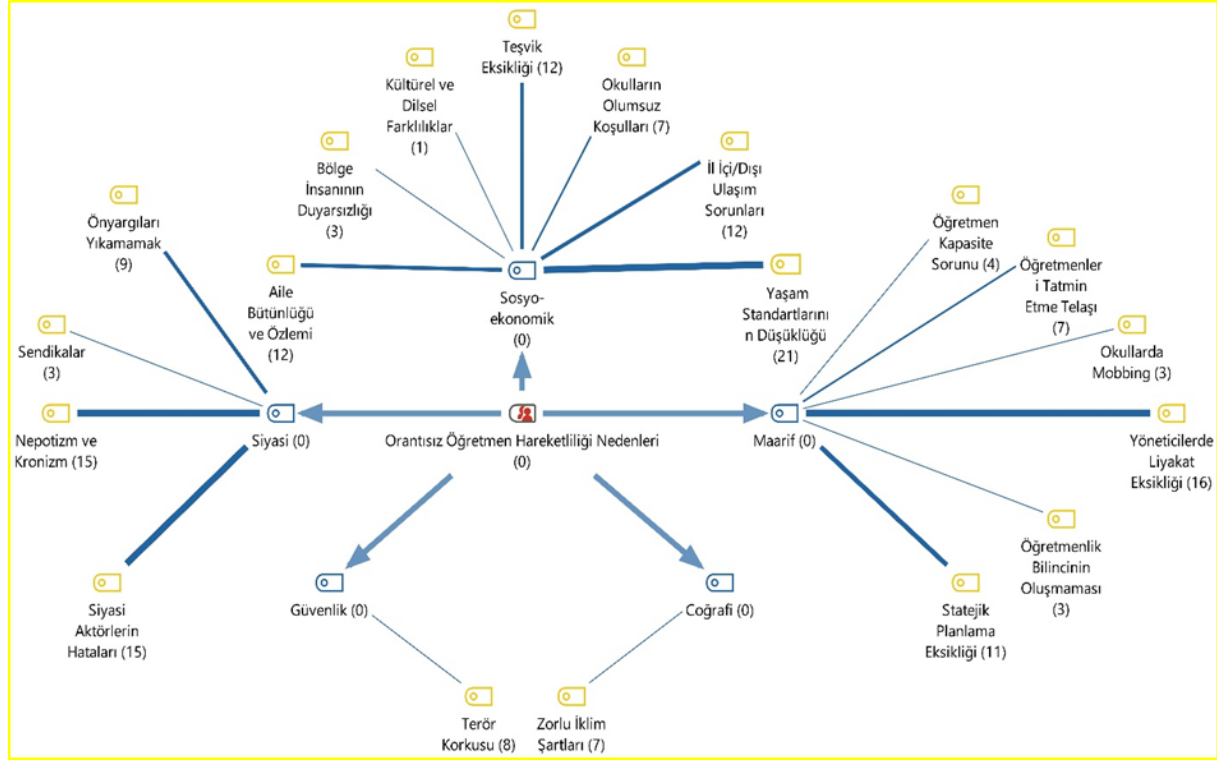
Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

Akabinde tüm şehirlere uzaklığı çetin ve uzun geçen kış mevsimi, okulların şartlarının kötü olması, uçak biletlerinin pahalı olması gelişmemiş bir şehir olması medeniyet kurallarına uyulmaması devletin bu türe şehir ve ilçelerde kalmaları için öğretmenleri maddi yönden teşvik edecek önlemler ve anlaşmalar yapmaması öğretmenlerin bu bölgeden gitmeleri için en büyük etkidir (MY1).

Batıdan uzak oluşumuz, doğuda veya batıda olabilir imkânları kısıtlı kış şartlarının ağır olduğu illerde görev yapan öğretmenlere çalışanlara teşvik primi ek ödeme yapılmalıdır Batıya uzaklık ulaşım sorunları öğretmenlerin ailelerine yakın olma isteği etkidir (M4).

Şekil 3

Orantısız Öğretmen Hareketliliğinin Nedenlerine İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Katılımcı görüşlerinden anlaşıldığı üzere ulaşım sorunları, okulların olumsuz fiziksel koşulları, teşvik eksikliği, bölgenin geri kalmışlığı kadar aile bütünlüğü ve aileye olan özlem de (n=12) orantısız öğretmen hareketliliğinde önemli bir etkidir. Ayrıca öğretmenlerin bölgede görev yaptıkları süre zarfında bir şekilde önyargılarını yıkamamış olmaları (n=9) benzer şekilde hareketliliği kaçınılmaz hale getirmektedir. Orantısız öğretmen hareketliliğinin 'siyasi' ayağına bakıldığında da bölgeden kaçışların bu denli yoğun olmasının ürkütücü boyutları görülmektedir. Gerek bölge siyasetçilerinin gerekse de ulusal düzeydeki siyasilerin bu sorunlara eğilmemiş olmalarının yanında bu hareketliliği teşvik eden teşebbüsleri (n= 15), orantısız öğretmen hareketliliğinde nepotizm, kronizm (n= 15) gibi yaklaşımları gelenekselleştirmektedir. Bu duruma ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Sendika yetkilisi olarak altını çizerek diyorum ki bu görevlendirmelerin tamamı nepotizme (kayırmaya) dayalı gerçekleşmektedir. Yaşanmış örnek vereyim. Van İpekyolu merkez ilçe köylerinden ilçe merkezine görevlendirme yapmak için (sağlık özrü vb.) en az 90 km olmalı. Ama bu ilçede, merkeze 90km ve üstü uzaklıkta olan köy yok iken nasıl bu kadar il içi görevlendirme yapılabiliyor sorgulamak lazım. Sadece ben, yakın zamanda 5 öğretmenin il içi görevlendirmesini yaptım (SEN1).

Yeni atanan öğretmenlerin yüksek makamlardan tanıdıklarının olması en büyük neden. Böyle bir durumda olan öğretmenin yaptığı ilk şey görevlendirme başvurusunda bulunmak, çoğunlukla atandıkları okula uğramıyorlar bile (Ö26).

Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

Birilerinin iş bilmemeziği, kayırmacılık, bananecilik ve en kötüsü de yukarıdakilerin çocukları ve eğitimlerini çokta önemsememeleri (Ö26).

İki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı bölgelerde daha yoğun yaşanan orantısız öğretmen hareketliliğinde yerel/ulusal düzeydeki siyasilerin, yöneticilerin ve sendikaların eliyle yapılan kayırmalarda öğretmen memnuniyeti kadar öğrenci mağduriyetinin düşünülmediği anlaşılmaktadır. Orantısız öğretmen hareketliliğinin meşru gerekçelerinin olduğu ifade edilmiştir elbette. Ancak özellikle de müdahalelerle önlenilecek boyutlarının da olduğu söylenebilir. Öte yandan okul ve kurum yöneticilerindeki vasıf ve liyakat sorunu (n= 16) ve öğretmenlere zaman zaman yaşattıkları yıldırma (mobbing) yönelik tutumları (n= 3) öğretmenleri bu kaçışlara zorlamaktadır. İlginçtir ki yöneticiler de hem bu soruna neden olmakta hem de bu soruna çözümler sunmaktadırlar. Tabi kaçışların, görevlendirmelerin, tayinlerin ne kadar çözüm olduğu tartışılabilir. Bu yolları bir çözüm olarak gören öğretmenlerin esasında kapasitelerinin yetersizliğinin (n= 4) bir sonucu olduğu ve dolayısıyla öğretmenlik bilincine sahip olmadıkları (n= 3) da dile getirilmektedir. Nihayetinde yöneticiler gerek siyasilere yaranma çabaları gerekse öğretmenleri tatmin etme telaşından (n= 7) dolayı kontrolsüz ve orantısız bir şekilde hareketliliğe neden olmaktadır. O bakımdan bu anlamda bir stratejik planlamanın eksikliği (n= 11) bu süreçlerin spontane bir şekilde gerçekleştiği gerçeği anlaşılmaktadır. Bu durumlara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Öncelenmesi gereken şey o sınıf seviyesindeki öğrencilerin ihtiyaçları iken bunun yerine birilerini memnun etme kaygısı öne çıkınca ortaya böyle sonuçların çıkması kaçınılmaz oluyor (Ö3).

Tabiki üst yöneticilerden kaynaklanan bir sıkıntı olarak düşünüyorum. Özellikle eğitim ve öğretim konusunda yetkili olan kişilerin öğrenci merkezli düşünmelerini gerektiğini, bu tür sirkülasyonların öğrenciye ne kadar zarar verdiği düşünülerek yapılması taraftarıyım (MY5).

Orantısız öğretmen hareketliliğinde aşılamayacak sorunlar da bulunmaktadır. Özellikle bölgenin zorlu iklim şartları (n =7) bu hareketlilikte oldukça etkilidir. Benzer şekilde bölgenin neredeyse başka bir yazgısı haline gelen ve son yıllarda ciddi bir şekilde bertaraf edilen terör sorununun (n =8) hafızalarda bıraktığı olumsuz algılar maalesef hala aşılammamaktadır. Bu sorunlar da orantısız öğretmen hareketliliğini tetiklemektedir.

Ücretli Öğretmenlik Sorunsalı

Katılımcılara; 'Ücretli öğretmenlerle çalışma imkânınız oldu mu? Bu uygulama ve çağrıştırdıkları hakkında neler söylemek istersiniz? İki dilli öğrenciler üzerinde nasıl bir etkisi vardır?' soruları yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'ücretli öğretmenlik sorunsalı' olarak belirlenmiştir. Görüşmeden elde edilen bilgiler doğrultusunda ücretli öğretmenlik sorunsalı: psiko-sosyal sorunlar, öğrenci, özlük hakları ve öğretmenlik mesleği olmak üzere dört kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4'e bakıldığında ek ders karşılığı çalışan öğretmenler olarak da isimlendirilen ücretli öğretmenliğin emek sömürsü (n=21) olarak da tanımlandığı anlaşılmaktadır. Özellikle de doğu illerinde yaygın (n=25) olarak uygulanmaya devam edilen ücretli öğretmenlik kimi zaman şartların gerektirdiği bir zorunluluk (n=3) kimi zaman da yanlış bir uygulama (n=16) olarak değerlendirilmektedir. Şüphesiz bu uygulamayı yanlış yapan unsurların başında da 'yeter ki sınıflar boş kalsın' (n=7) düşüncesinin etkili olduğu çeşitli görüşler bağlamında ifade edilmiştir. Öyle ki ücretli öğretmenler de çoğu zaman bu düşünce yapısına uygun davranarak özellikle KPSS kurslarına kaynak yaratmak ya da aile bütçesine destekte bulunmak adına bu alanı bir gelir kaynağı (n=22) olarak da görmektedirler. Her ne kadar ücretli öğretmenler sınıflarda bir boşluğu dolduruyor olsalar da bu durum okullarda ötekileştirilmelerine (n=8) engel olamamaktadır. Çoğu zaman meslektaşları çoğu zaman da idareciler tarafından bu duruma maruz kaldıkları söylenebilir. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

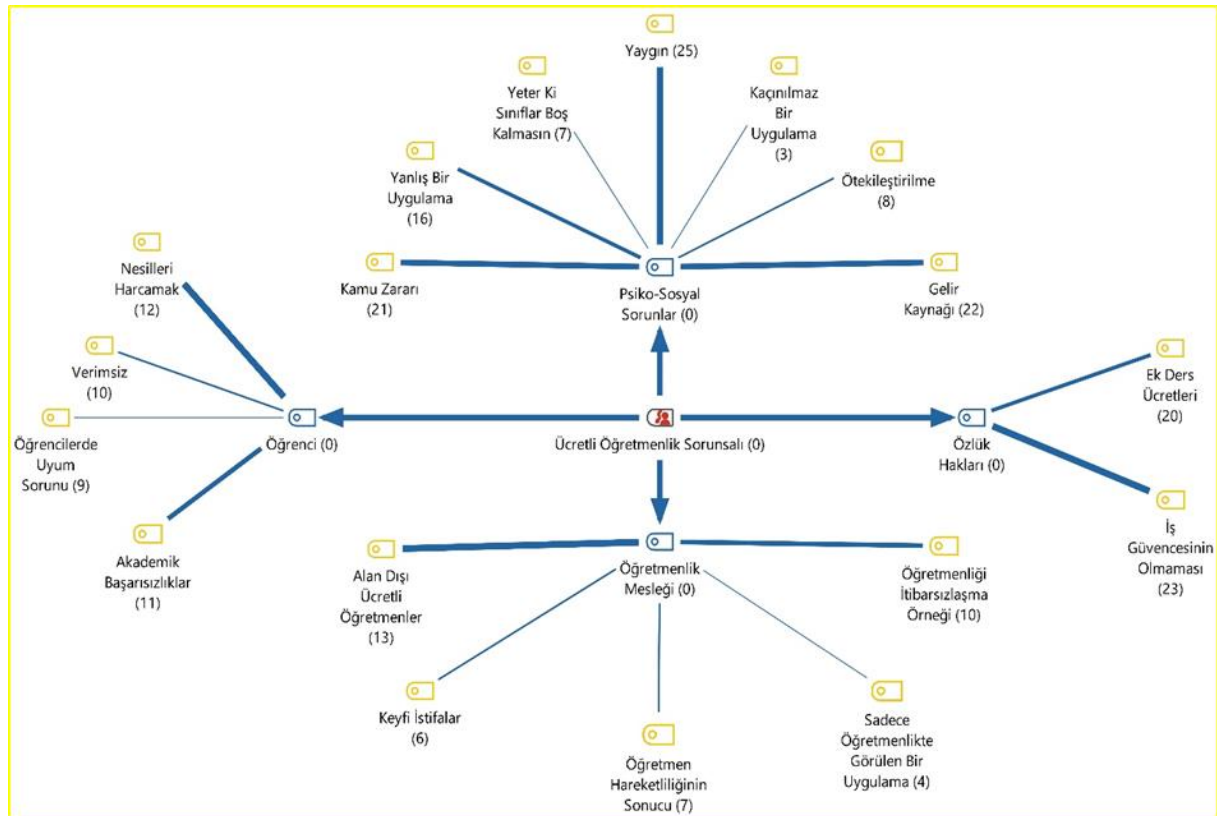
Ne yapıyor biliyor musunuz, kadrolu ya da sözleşmeli öğretmene verilmesi gereken ücretin yarısı ücretli öğretmene veriliyor. Bunun adı 'emek sömürsüdür' (SEN3).

Yani benim önümde KPSS var bu yüzden Şubat ayında istifa edeceğim ya da derslane parası biriktirip Mart ayında bırakacağım dememelidir. Biz bir de ücretli öğretmenlerin yerine ücretli öğretmen atamak zorunda kalıyoruz (SEN2).

Artısı olarak sadece sınıfta bir öğretmen bulunması derslerin boş geçmemesi adına söylenebilir. Ama bazı durumlarda boş kalması çocuklar açısından çok daha faydalı olabilir. Çünkü bazı ücretli öğretmenlerimizin maalesef öğretmenlikle uzaktan yakından hiçbir alakası bulunmamaktadır (Ö26).

Şekil 4

Ücretli Öğretmenliğin Çağrıştırdıklarına İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Çoğu zaman sınıfların boş kalmaması ve öğrencilerin mağdur olmaması adına uygulanan ücretli öğretmenlik, ifade edilen görüşlere göre pek de verimli olmamaktadır (n=10). Bu verimsizlik iki dilli öğrencilerde akademik başarısızlıklara (n=11) yol açarak, sürekli öğretmen hareketliliğiyle de iki dilli öğrencilerde uyum sorunu (n=9) yaşatarak uzun vadede nice nesilleri harcamaktadır (n=12). Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Öğrenci-öğretmen kopukluğu başlıyor. İki dilli olan öğrencilerde akademik başarı, duygusal bağlılık alt seviyelere iniyor (Ö18).

İki dilli öğrencilerde ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bunların başında da uyum sorunu (Ö10).

Öğrencilerin okulu sevdiği bağlandığı ve öğretmenlerin çocukları keşfettiği dönemin bu şekilde sağlıksız geçmesi çocuklar acısında gelecekteki büyük sorunların temeli olur diye düşünüyorum (Ö1).

Ücretli öğretmenlerin motivasyon sorunu yaşamalarında ve verimsiz bu uygulamanın telafisi zor sorunlar oluşturmasında şüphesiz özlük haklarının kötü olmasının da etkili olduğu söylenebilir. İş güvencelerinin olmaması (n=23) ve ek ders ücretlerinin düşük olması (n=20) bu hususta

Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

oldukça önemlidir. Ücretli öğretmenlik sisteminin eleştirilmesine yoğunlaşmak, ücretli öğretmenlerin yaşadıkları sorunları da görmeye çoğu zaman engel olabilmektedir. Bu sorunlardan en önemlisi özlük hakları ile ilgili eksikliklerdir. Şüphesiz böyle eksiklikler ve haksızlıklar ücretli öğretmenleri zaman zaman keyfi istifaların (n=6) eşğine de getirmektedir. Keyfi istifalar sonrasında başka bir sorun daha ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda da acil öğretmen ihtiyacını karşılamak için alan dışı ücretli öğretmen alımı (n=13) yapılmaktadır. Nihayetinde ücretli öğretmenin yerine ücretli öğretmen ataması yapılmaktadır. Ücretli öğretmenlik uygulamasının bu şekilde öğretmenlik mesleğinin itibarını zedelediğini (n=10) söylemek mümkündür. Sadece öğretmenlik mesleğinde bu uygulamanın olduğunu (n=4) paylaşan katılımcılar bu sorunun orantısız öğretmen hareketliliğine (n=7) bağlı olduklarını ve iki dilli öğrencilerde ciddi tahribatlar yarattığını ifade etmişlerdir. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Asgari ücretinden de altından bir ücretle çalışıyorlar. KPSS bahanesi ile istifa edince onların yerine de ekstra ücretli öğretmen geliyor. Olan da öğrencilere oluyor. Söz gelimi 2008'de göreve başladığımda bana 5. sınıflar verildi. Ben bu sınıfın 11. Öğretmeniymişim (SEN4).

...kamu yönetimi mezunu bir arkadaşın sınıf öğretmenliği yaptığı bir okulda çalıştım (Ö1).

Ücretli öğretmenlerin yaşları, mezun oldukları bölümler, eğitim seviyeleri de incelendiğinde, bu uygulamanın yine "öğrenciler için" olmadığını, en azından niyet o olsa da sonucun o olmadığını görüyorum. Öğrenciler perişan oluyor (Ö3).

Hatta ilk görev yerimde ilkokulda yeni başlayan bir sınıfımız için 1. Sınıftan 4.sınıfa kadar her yıl bazen de her dönem yeni bir ücretli öğretmen değişikliğine gidildi. (Ö4).

Edebiyat mezunuydu. Türkçe dersini ağırlık veriyordu ama en azından çocuklarımız bir önceki öğretmenlerinin devamlı üst üste çocuk doğurup o psikolojiyi çocuklarımıza yaşatmasından kurtulmuşlardı (V1).

İl İçi Görevlendirmeler Sorunsalı

Katılımcılara; 'Kadrosu farklı bir okulda olup da il içi/dışı görevlendirme ile okulunuzda çalışan veya okulunuzdan ayrılan sözleşmeli/kadrolu öğretmenlerle ilgili deneyimleriniz nedir? Düşüncelerinizi ve eleştirilerinizi paylaşır mısınız? İki dilli öğrenciler üzerinde nasıl bir etkisi vardır?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema, 'il içi görevlendirmeler sorunsalı' olarak belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda il içi görevlendirmeler sorunsalı: toplumsal, öğrenci ve öğretmen boyutu olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5 incelendiğinde öğretmenler arasında il içi görevlendirilmelerin gelenekselleştiği ve alışkanlık (n=26) haline geldiği anlaşılmaktadır. Bulunduğu okullardan daha iyi okullara görevlendirilen öğretmenlerin gelenek haline getirdikleri görevlendirmeler diğer öğretmenlerin zaman zaman tepkisini çekerek kurum kültürünün bozulmasına ve huzursuzluğa (n=3) yol açmaktadır. Görevlendirme ile merkezi okullara giden öğretmenlerin bu teşebbüsleri birçok kesim tarafından adaletsizlik (n=16) ve sorumsuzluk (n=2) olarak değerlendirilmektedir. Orantısız öğretmen hareketliliğinin önemli bir boyutunu oluşturan ve ağırlıklı olarak nepotizme, kronizme (n=16) bağlı olarak gerçekleştirilen il içi görevlendirmeler, nihayetinde ücretli öğretmen sorununu (n=12) doğurmaktadır. İki dilli öğrencilerde ciddi bir tahribat yaratan bu duruma ilişkim katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Maalesef il içi görevlendirmelerin büyük bir çoğunluğu da bürokrasiyi kullanarak daha rahat edebilecekleri yerlere görevlendirmelerini gerçekleştiriyorlar. Bunların yerine de (genel de köylerde) ücretli öğretmenler görev yapıyor (M6).

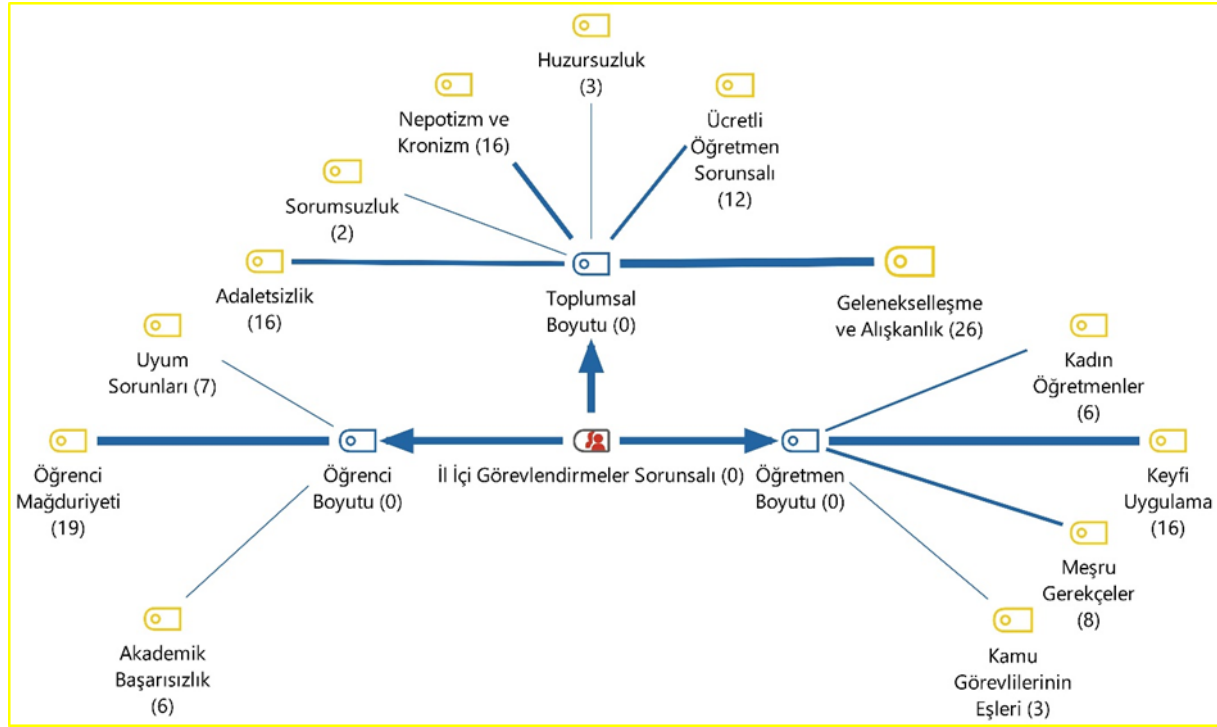
Kadrosu dezavantajlı bir yeri yazan öğretmen her şeyi göze almış demektir ya da 41 butonunu açarak ben her yere razıyım diyerek bu şartları kabul etmiştir. Bir öğretmen bu şekilde bir yere atanıp daha sonra görevlendirme ile başka okullara verilirse o okulda bulunan öğrencilere haksızlık yapılır. Öğrencilerde başarısızlık kaçınılmaz olur. Bu şekilde görevlendirilen öğretmenlerin yerine ücretli öğretmen gelmektedir ve bu da ayrıca

öğrencileri her manada olumsuz etkiler. Her sene öğretmen değiştirmek öğrenciler için dezavantajdır (İLÇM1).

Her ne kadar bu görevlendirmeleri göz ardı etsek de tüm öğretmen adaylarının aklının ucunda bu plan var. Biz 41. tercihte kötü bir yere atanırsak birini devreye koyar merkeze görevlendirme yaparız zihniyetine sahipler. Bu planla bu bölgeye geliyorlar. Bu görevlendirmeyi yapana kadar da uğraşıyorlar. Ve yapana kadar da sınıflarında verimli olmuyorlar. Çünkü akılları hep orada ve olan öğrencilere oluyor (SEN4).

Şekil 5

İl İçi Görevlendirmeler Sorunsalına İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Sendika yetkilisinin ve ilçe milli eğitim müdürünün görüşleri, görevlendirme çabalarının boyutunu daha açık göstermektedir. Öyle ki görevlendirme teşebbüsünde bulunan öğretmenlerin siyasiler dışında soluk aldıkları yerler sendikalar ve ilçe milli eğitim müdürlükleridir. Öğretmenlerin akıllarının hep görevlendirmede olması, sınıflara, öğrencilere kendilerini yeterince verememelerinin ve nihayetinde görevlendirme yapmalarının iki dilli öğrenciler üzerinde olumsuz sonuçları kaçınılmaz olmaktadır. Ücretli öğretmenlik hareketliliği de buna eklenince sürekli öğretmen değiştirmek zorunda kalan iki dilli öğrencilerde görülecek uyum sorunları (n=7) beraberinde bu öğrencilerde akademik başarısızlığı da (n=6) getirmektedir. Nihayetinde ilçe milli eğitim müdürünün ve birçok katılımcının da ifade ettiği üzere özellikle iki dilli öğrenciler mağdur olmaktadır (n=19). Şüphesiz meşru gerekçelere (n=8) dayalı olarak da il içi görevlendirmelerin kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Ancak bu örneklerin sınırlı olduğu belirtilmektedir. Özellikle kadın öğretmenlerin (n=6) ve kamu görevlilerinin eşleri (n=3) tarafından yapılan görevlendirmelerin birçoğunun keyfi yapıldığı (n=16) ve meşru bir gerekçeye dayanmadığı katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Bu noktada da adaletsizlik mevcut oradaki öğrenciler ücretli öğretmenle ders yapmak zorunda kalırken görevlendirilen okuldaki öğrenciler de her yıl başka bir öğretmen ile eğitime devam ediyorlar. Öğrenciler çok mağdur olurlar (M2).

İl içi görevlendirme yapan bir öğretmen zaten öğrenciyi tanıyana kadar zaman bitiyor. Çocuk zaten dili tam bilmiyor bir de uyumsuz oluyor okula (Ö16).

İl içi görevlendirmeler yapan öğretmenler öğrencileri sadece birer araç olarak kullanıyorlar Okulu da. Hem köydeki dil sorunu yaşayan öğrenciler hem de gittiği okuldakiler başarısız oluyorlar genelde (Ö9).

Bu görevlendirmelerde en çok asker ve polis eşleri yapar. Ve mesela benim tanık olduğum başka bir olay daha var. Kadın falan memleketli olduğu için üç yıl üst üste görevlendirme yaptı merkeze. Neden mi? Çünkü müdürünün hemşehrisi. Yok valinin yakını, yok emniyet müdürünün yakını gerekçeleriyle yapılıyor. Açıkçası sendikaya gelmeden de yapılıyor (SEN2).

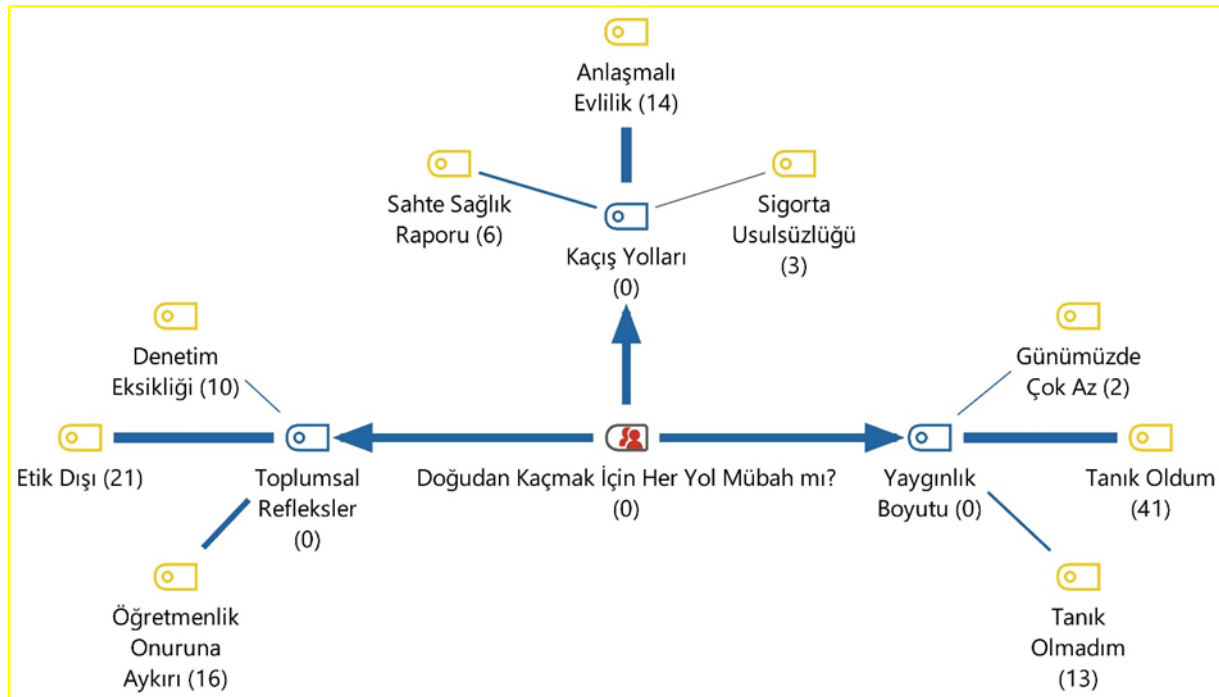
Bu görevlendirmeler aciliyet ve önem arz etmeden sadece ilişkiler ve siyasi veya sendikal destekli yapılmakla birlikte birçoğunun geçerli bir mazereti olmamakla birlikte anlamsız ve gereksiz bir uygulamadır (MY).

Doğudan Kaçmak İçin Her Yol Mubah Mı?

Katılımcılara; 'Orantısız öğretmen hareketliliği kapsamında sahte sağlık raporları, sahte evlilikler vb. usulsüz yollarla il dışına (batı illerine özellikle) tayin isteyen öğretmenlere tanık oldunuz mu/duydunuz mu? Bu konuda neler düşünüyorsunuz?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'doğudan kaçmak için her yol mubah mı' olarak belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda il içi görevlendirmeler sorunsalı; kaçış yolları, toplumsal refleksler, yaygınlık boyutu olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6

Doğudan Kaçmak İçin Her Yol Mubah Mı? Temasına İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Şekil 6 incelendiğinde öğretmenlerin en çok da anlaşmalı evlilikler (n=14) ile doğudan kaçma yollarına başvurdukları anlaşılmaktadır. Bu evliliklerin anlaşmalı olduğu kanaatine özellikle de yakınlık ilişkilerine istinaden diğer öğretmenlerin itirafları sonucu varılmaktadır. Öğretmenlerin zaman zaman çeşitli birimlerin destekleri ile aldıkları sağlıklı raporları da kaçış yollarından biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak birkaç katılımcı görüşlerine bakıldığında gerek anlaşmalı evliliklerin gerekse de sahte sağlık raporları (n=6) ile kaçış yollarının günümüzde yoğun olmadığına (n=2) dikkat çekilmektedir. Yine de bu yolların yaygınlığına (n=41) tanık olan katılımcıların sayısı oldukça ciddi bir orana sahiptir. Buna karşın bu yollara başvuran

Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

öğretmenlere tanık olmadığını (n=13) ifade eden katılımcı sayısı da önemlidir. Öğretmenlerin özellikle anlaşmalı evliliklere zemin hazırlamak için atama sürecinin öncesinden başlayarak eşlerini herhangi bir iş yerinde sigortalı (genelde tanıdık iş yerleri) gösterme (n=3) çabalarının karşılığı ise atandıktan sonraki özür grubu atamalarında alınabilmektedir. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Evet bir ödeme karşılığında bile yapılan sahte evlilikleri duydum (Ö1).

Yeni atanan öğretmenlerin (özellikle batı illerinden gelen) büyük çoğunluğu ilk zamanlarda bu tür rapor, evlilik vb. durumları araştırıp olabilirliğini düşünmektedir. Bu da onların şehri ya da okulu benimsemelerini engellemektedir. Çalıştığım bir okulda atama kararnamesi ile okula gelen bir arkadaşımız ilk gün okul müdürüne 'ben buradan nasıl giderim, tayin hakkı nasıl alabilirim?' dediğini hatırlıyorum (Ö5).

Bu konuda söyledikleriniz dâhil sahte sigorta bile yapıldığını duymaktayım. Bu konuya çok olumsuzum görev hizmet süreleri kesin ve net bir çizgiyle tanımlanmalı bu istismarı ortadan kaldırmalıdır (Ö6).

Günümüzde de bulunduğu yerde görev yapmak istemeyen özellikle dezavantajlı bölgelerdeki öğretmenler özellikle batı illerine bu tür usulsüzlüklerle tayin isteyebilmektedir (ŞM1).

Sahte sağlık raporu alanlara da denk geldim. Bir arkadaş sağlık özüne başvurdu. Daha okul idaresi öğretmenin başvurusunu almadan bakanlıktan telefon gelerek bu işlemi hızlandırın denildi. Oysa bu özür Van ilinde tedavi edilecek bir sağlık özüydü (SEN4).

Öğretmenlerin doğudan kaçmak için anlaşmalı evlilikleri ve sahte sağlık raporlarını zaman zaman meşru birer yol olarak gördükleri katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Ancak bu orantısız hareketliliğin toplumsal düzlemde bir refleksle ve reaksiyonla karşılık bulunduğu da katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Öğretmenlik mesleği onurunu zedelendiği (n=16) ifade edilen bu durumun çoğu zaman denetim eksikliğinden (n=10) kaynaklandığı ve son derece etik dışı (n=21) olduğu ifade edilmektedir. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Ama bu tarz durumların tespitinin yapılabilmesi için sağlam işleyen bir mekanizmanın kurulması, tespiti halinde meslekle ilişkilerinin kesilmesi düşüncesindeyim. Ki zaten bu yalan-yanlış-sahte olaylara bulaşan kişilerin, öğretmenlik mesleğini hak ettiğini düşünmüyorum (Ö3).

Maalesef bu tür yollara başvuran öğretmenlerin olduğunu zaman zaman duymaktayız öğretmenlik meslek etiği ile yakından ve uzaktan hiç bir şekilde bağdaşmayan bu çirkin usulsüz yollara başvuran öğretmenlerin tespit edilip mesleki anlamda yargılanmaları gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca kanun ve yönetmeliklerdeki bu hususların tekrar gözden geçirilip gerekli düzenlemelerin yapıp suistimallerin önüne geçilmesi için her adımın atılması gerektiği kanaatindeyim (Ö18).

Duydum evet, bu çocukların hakkı onların yakasını bırakmayacaktır diye düşünüyorum (V1).

Bir öğretmenimiz zorunlu hizmeti bitmeden bu yolla Ankara'ya gitti. Gittikten sonra boşandı. Bu durum tespit edildikten sonra doğu görevini tamamlaması için tercihte bulunulması istendi. Yani sahte evlilik de çözüm olmuyor (SEN2).

Orantısız Öğretmen Hareketliliğin Yarattığı Tahribat

Katılımcılara; 'İki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu kırsaldaki okullarda yaşanan orantısız öğretmen hareketliliği iki dilli öğrenciler bağlamında ve genel olarak ne gibi sonuçlar yaratmaktadır?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı tahribat' olarak belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda il içi görevlendirmeler sorunsalı: eğitimsel, psiko-sosyal ve ekonomik tahribatlar boyutu olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7'de görüldüğü üzere orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı tahribatlar oldukça çeşitlilik göstermektedir. Orantısız öğretmen hareketliliğinin formal eğitimi ciddi bir şekilde sekteye uğrattığı (n=32) yönünde görüşler sunan katılımcılar bu durumun iki dilli öğrencilerde

Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

genel akademik başarısızlıklara (n=21) yol açtığını da vurgulamaktadırlar. Katılımcılara göre bu olumsuz etkenler nihayetinde ulusal sınav sonuçlarına yansiyarak doğu ve batı illeri arasındaki makasın açılmasına (n=12) neden olmaktadır. Katılımcılara göre bu sınavlara giren dezavantajlı iki dilli öğrencilerin birçoğunun tam anlamıyla temel dil becerilerini edinemedikleri (n=31) uzun vadede birtakım ciddi olumsuzluklara yol açmaktadır. Orantısız öğretmen hareketliliğinin yoğun düzeyde gerçekleşmesi aynı zamanda bölgeye deneyimsiz öğretmenlerin atanmasına ve aynı şekilde kısa sürede ayrılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla deneyimsiz öğretmen handikapının (n=10) ortaya çıkması eğitim sürecinde olumsuz bir etken haline geldiği ifade edilmektedir. Öyle ki deneyimsiz öğretmenlerin de bölge öğrencilerini adeta bir yaz-boz tahtası olarak kullandıkları katılımcı görüşlerinde görülmektedir. Bu durumlara yönelik katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Senede iki öğretmen değiştiren çocuğun kimse ismini bile öğrenemez. İsmi dahi öğrenmediğimiz çocuk 'yoktur' zaten. İki dillilik zaten başlı başına bir sorun olmaktadır. Çocuk Türkçe bilmiyor RAM'a gönderiliyor. Neden? Konuşmuyor. Öğretmen bu kadar ilgili işte. Derdi gitmek olanın yapacağı iş ancak bu kadar olur (Ö9).

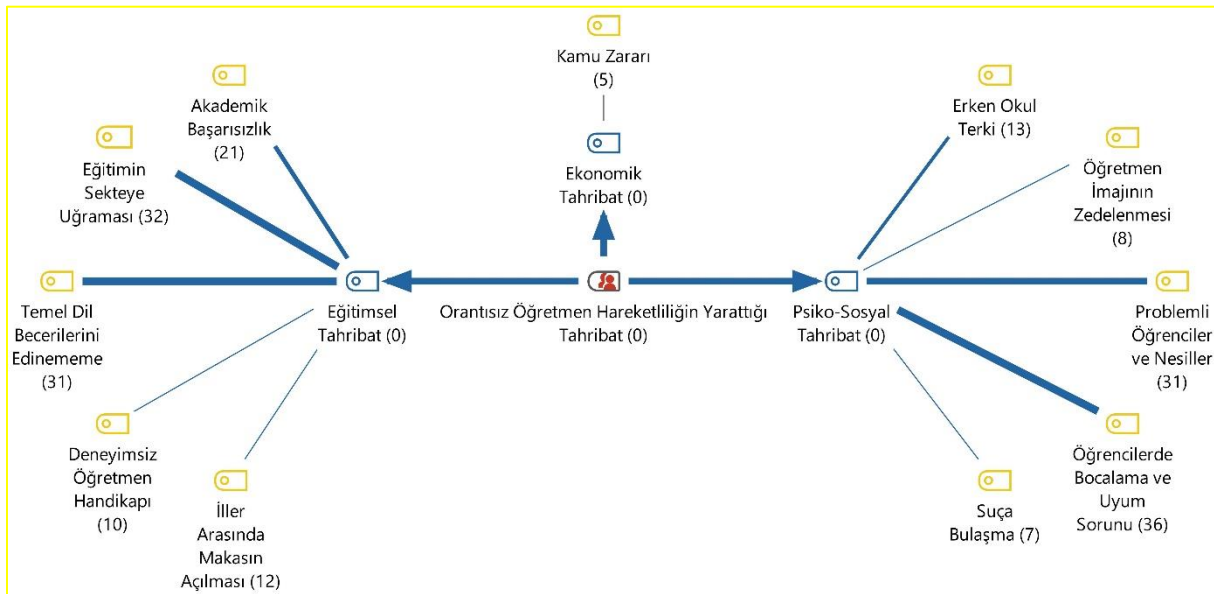
İlkokul kademesinde sürekli öğretmen değişikliği nedeniyle, bağlanacağı, sağlam bir ilişki kuracağı öğretmen bulamayan iki dilli öğrencilerin, diğer öğrencilere nazaran daha fazla disiplin problemi yaşadıklarına tanık oldum (SEN2).

Benim de görev yapmış olduğum yerdeki gibi iki dilli öğrencilerin dilimizi iyi kullanmasını okuduğunu anlamasını tamamıyla sekteye uğrattıyor. Özellikle bir Türkçe öğretmeni olarak ben bu düşüncedeyim (Ö13).

Bu hareketlilikler oldukça fazla okuma yazma bilmeyen çocuk olarak karşımıza çıkıyor. İkinci dili öğretmen yüzünden iyice edinmeyen öğrenciler üst sınıfa geçtiklerinde boş bir şekilde geçiyorlar Bu da Van ili ve doğu bölgelerindeki illerin eğitimdeki sıralamasını oldukça geriye atmaktadır (M2).

Şekil 7

Orantısız Öğretmen Hareketliliğinin Yarattığı Tahribata İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Doğu bölgelerine yoğun düzeyde öğretmen atamalarının gerçekleştirilmesinin bölgede neredeyse yazgı haline gelen özellikle iki dilli öğrencilerdeki akademik başarısızlıkları en aza indirmede yeterli olmadığı öğretmen görüşlerinden anlaşılmaktadır. Çünkü bölgeye atanan öğretmenlerin burada uzun süre kalmadıkları ve yoğun düzeyde bir öğretmen hareketliliğinin parçası haline geldikleri ifade edilmektedir. Bu durumun kamuya yüklediği yük ve israf (n=5)

Yusuf Kızıltaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

bazı katılımcılar tarafından önemle vurgulanmıştır. Katılımcı görüşlerine bakıldığında şüphesiz orantısız öğretmen hareketliliği ile birlikte psiko-sosyal manada da ciddi olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Birçok katılımcı asıl üzerinde durulması gereken hususun bu olduğunu belirtmektedirler. Öyle ki bu tahribatın telafisinin olamayacağına dikkat çekilmektedirler. Orantısız öğretmen hareketliliği bir sınıfta bazen bir yıl içinde birden fazla öğretmenin görev almasına yol açarak ilk etapta iki dilli öğrencilerde uyum ve bocalama (n=36) sorununa yol açmaktadır. Öğretmen saygınlığının ve imajının da zedelenmesine (n=8) yol açan bu hareketliliğin süreklilik göstererek özellikle dezavantajlı iki dilli öğrencilerde devamsızlığa ve erken okul terkine yol açtığı katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Uzun vadede erken okul terkine (n=13) yol açan bu sorunun nihayetinde öğrencilerde suçta bulaşma (n=7) ve problemlili öğrencilerin, nesillerin (n=31) oluşmasına da kaynaklık ettiği yine katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Özellikle de ilkokul düzeyinde (sınıf öğretmenliği branşında) yaşanan bu hareketliliğin sonuçlarının daha kötü olabileceğine de dikkat çekilmektedir. Bu tahribata ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Lisede öğretmen hareketliliğinin ciddi sonuçlar doğurduğunu düşünmüyorum. Ancak okulöncesi ve birinci sınıf öğrencileri bundan çok etkilenir. Özellikle de birinci sınıf öğrencileri..... Okuldaki devamsızlıkların en büyük nedeni bu öğretmen hareketliliğidir. Çok acı bir durum. Biz devam oranını artırmak için çalıştaylor yaptık. Bir çalıştayda daire başkanı bana: devamsız öğrencilerin isimlerini öğrenin dedi. Ne söyledim biliyor musunuz: biz daha öğretmenlerin isimlerini bilmiyoruz dedim. Nasıl dedi.. Yahu yılda onlarca öğretmen değişiyor hangi birinin ismini öğreneyim, akılda tutayım dedim. Ben daha öğretmenle bir bağ kuramıyorum ki öğrenci ile nasıl kuracağım? Okullar bu yüzden öğrenciler için hayal kırıklığı oluyor. Öğrenci kendisini okula ait hissetmiyor ki. Özellikle birinci sınıflar perişan oluyor. Veli diyor ki geçen sene Yusuf hoca bakıyordu. Ben de diyorum ki yok bu sene Ayşe hoca bakacak. Ee Yusuf hocaya ne oldu diyor haklı olarak (SEN2).

İlkokul kademesinde sürekli öğretmen değişikliği nedeniyle, bağlanacağı, sağlam bir ilişki kuracağı öğretmen bulamayan öğrencilerin, diğer öğrencilere nazaran daha fazla disiplin problemi yaşadıklarına tanık oldum. Sınıf eşyalarına zarar verilen, derse zamanında girilmeyen, kavga-gürültünün daha fazla olduğu sınıflar ne yazık ki ücretli öğretmenlere kalan sınıflar oluyor. Bunlar aynı zamanda Türkçeyi tam bilmeyen öğrenciler (Ö3).

Açık ve net çocuğu katlediyor. Akademik başarı bir şekilde telafi edilir ama duygusal, psikolojik ve sosyal açık öyle kolay kapanmaz. Çocuk zaten doğru düzgün Türkçe konuşmuyor ve bazen geliyor bazen gelmiyor. Sürekli öğretmen değiştirmek, gelen öğretmenin şafak sayar gibi gün saydığı, çocuğu suçlu gördüğü bir düzende çocuklar zarar görür. Çocuk bir öğretmen alışmadan diğer geliyor. Bu da disiplin sorunlarına, düşük akademik başarıyı, duygusal kopuşlara, okuldan soğumaya ve modelsiz kalmaya neden oluyor (Ö9).

Özellikle ilkokullarda sınıf öğretmenin değişmesi tam bir felakettir. Sınıf öğretmenleri noktasında bakanlığı kararlı ve sert bir politika izlemesi gerekmektedir. Bir sınıfı en az iki yıl okutmayan hiçbir öğretmene tayin hakkı vermemelidir. İki dilli öğrencilerin açılması ve kuruma adapte olması için güven duygusunun gelişmesi gerekmektedir (M8).

Bir katılımcının orantısız öğretmen hareketliliğine bağlı ortaya çıkan bu tahribatın aslında yazgı olmaktan çıkarılmasının mümkün olduğunu belirten; 'Evet coğrafya kaderdir fakat değiştirilebilecek noktaları elbette vardır' (Ö11) sözleri oldukça önemlidir.

Orantısız Öğretmen Hareketliliğini Yazgı Olmaktan Çıkarmak

Katılımcılara; 'Orantısız öğretmen hareketliliğinin önüne geçmek veya bu hareketliliği azaltmak için ne gibi çözüm önerileri sunabilirsiniz?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema 'orantısız öğretmen hareketliliğini yazgı olmaktan çıkarmak' olarak belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda orantısız öğretmen hareketliliğini yazgı olmaktan çıkarmak teması: sosyo-ekonomik, siyasi ve maarif boyutu olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Katılımcı görüşleri Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8'de orantısız öğretmen hareketliliğini sorun ve yazgı olmaktan çıkarmak adına donanımlı bir teşvik paketinin (n=28) olmasının gerekliliği katılımcıların çoğu tarafından ifade edilmiştir. Ancak bu teşvik paketinin çeşitli değişimlerle de desteklenmesine vurgu yapılmaktadır. Özellikle de öğretmenlerin barınma, ulaşım vb. sorunlarının azaltılması adına sosyal ve kültürel olanaklarını geliştirmek de (n=24) önemli görülmektedir. Sorunların bunlarla sınırlı olmadığı, okulların da özellikle fiziksel koşullar (n=13) açısından kötü düzeyde olduğu dile getirilmiştir. O bakımdan okulların şartlarının her anlamda iyileştirilmesinin de önemine dikkat çekilmektedir. Bu sorunlar en aza indirildiği ve çözüme kavuşturulduğu zaman aslında bölgenin gelişiminin desteklenmesi (n=15) sağlanacağı için de bu desteğin önemi ayrıca katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Bu konulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

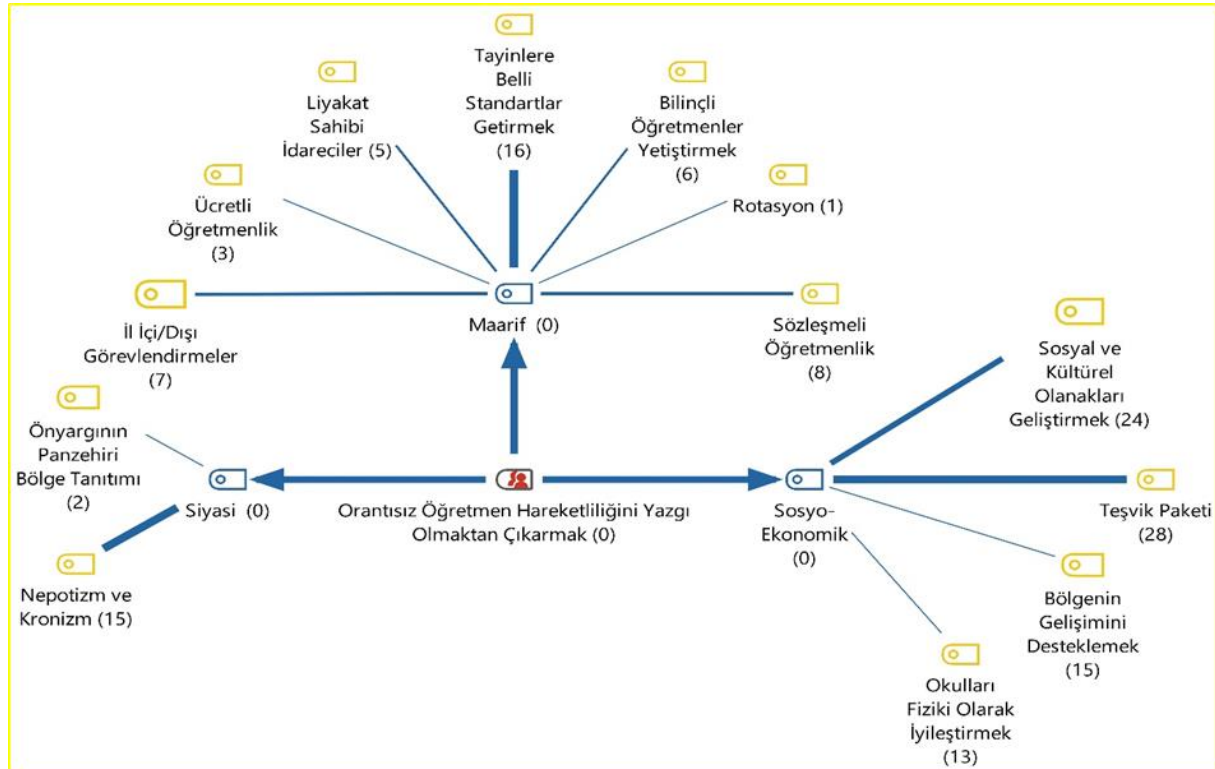
Devletin maddi desteği; lojman desteği, hava yolları ve otobüs firmaları ile indirim anlaşmaları, sosyal ve kültürel faaliyet alan tahsisi, yerel belediyelerin tüm imkânlarından yararlanmaları ve destek vermeleri şehirde indirim ve avantajların sunulması önemlidir (MY1).

Bölgenin ek ödemeler ile mutlaka cazip hale getirilmesi ve öğretmenlerin severek isteyerek gelmeleri sağlanmalıdır. Bu ücretlerdeki iyileşme ve hizmet puanlarının artırılması köy, ilçe ve şehir merkezi şartlarına bağlı olarak kademeli yapılmalıdır. Yanı Bahçesaray'ın köyünde görev yapan öğretmenin ücreti Van Merkezde görev yapandan çok olmalı ve hizmet puanı en az 2 kat olmalıdır. Bölgede kalmak istemeyen öğretmen zorla tutulmamalıdır (M8).

Öğretmenlerin ekonomik kaygılarını azaltmamız lazım öğretmenlerimizde. Bu yüzden çözüm sözleşmeli öğretmenlik değildir. Öğretmenlerimize dönüp baktığınızda bazıları galericilik bazıları marketçilik kimisi de borsa ile ilgilenir hale geldiler. Bizim amacımız burada öğretmen tutmak ise teşvik verilmelidir. Mesela maaşın ¼'ü oranında bir teşvik getirilir. Bu para bireysel emeklilikteki gibi bir havuzda tutulmalıdır. Öğretmenin o teşviği orda birikecek. Dokunamayacak. Zamanı gelip de burada görevi biter de batıya giderse o zaman bu parayı almaya hak kazanacaktır. Uzak köylerdekilere daha yüksek bir teşvik verilmelidir (SEN4).

Şekil 8

Orantısız Öğretmen Hareketliliğini Yazgı Olmaktan Çıkarmak Temasına İlişkin MAX Maps Kod Teori Modeli

Yusuf Kızıltaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

Bu sorunun çözümünde sözleşmeli öğretmenlik (n=8) ile ilgili görüşler de çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki bazı katılımcılar sözleşmeli öğretmenliği savunurken bazıları da 'sözleşmeli öğretmenlikte; öğretmenlerin meslekleri ile terbiye edilmelerinin çözüm getirmeyeceğini (SEN2)' özellikle vurgulamaktadır. Orantısız öğretmen hareketliliğinin en önemli ayağını oluşturan öğretmenlerle ilgili olarak da il içi/dışı görevlendirmelerin tamamen kaldırılması (n=7) birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Aynı şekilde takvim dışı ve belirli bir rutine dayanmayan öğretmen tayinlerinin de belli standartlara (n=16) kavuşturulmasının, bu manada birtakım önkoşulların revize edilmesinin önemine de ayrıca dikkat çekilmiştir. Şüphesiz liyakat sahibi idarecilerin okullarda bulunması da önemlidir. Bazı katılımcılara göre liyakat sahibi olmayan idarecilerin (n=5) yeni atanan öğretmenler üzerindeki baskıları ve yanlış tutumları öğretmenlerin okuldan hatta bölgeden ayrılmasında çok belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla bu hususun da gözden geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu konulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

Merkezde uzak okullarda öğretmenler üzerinde yöneticilerin mobbinge yönelik ciddi baskıları var. Bunun da kırılması lazım. Öğretmenler de bunlardan kaçmaya çalışıyorlar. Okul müdürlerinin ıslah edilmesi lazım. Hanedanlık tutumları yıkılmalıdır (SEN2).

Tayin, yer değiştirme, görevlendirme işleri adaletli ve düzenli yapılmalı Yönetici atamaları adil yapılmalı Sahte işlerle yapılan tayinler tespit edilip ilgili kişiler meslekten men edilmeli (Ö9).

Doğu bölgelerine atanan öğretmenlerin zaman zaman önyargılarla bölgeye geldikleri katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu durumun üzerinde kitle iletişim araçlarının ve sosyal medyadaki rolüne dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla bölgenin tanıtılmasının, bölge ile ilgili şeffaf bilgilerin paylaşılmasının bu konudaki önyargıları yıkmada (n=2) etkili olacağı da belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin bölgeye atandıktan sonra çeşitli yollarla daha merkezi bir okula görevlendirme yapmalarının sınırlandırılmasının da bu yazgıyı sonlandırmada etkili olacağı dile getirilmiştir. Bunun için de nepotizm ve kronizm (n=15) gibi kayırmaya dayalı yaklaşımların terkedilmesinin oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Orantısız öğretmen hareketliliğinin Türkiye'nin önemli sorunlarından biri olduğu söylenebilir. Türkiye'nin doğu bölgelerinde bu hareketliliğin daha yoğun düzeyde (Altun, 2019; Eğitim-Bir-Sen Raporu, 2019; Eğitim Reformu Girişimi, 2015; Köseoğlu, Üçkardeşler & Dinçer, 2014; Mete, 2009; Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014; Özoğlu, 2010, 2015) gerçekleştiği de bilinmektedir. Özellikle bölgenin kırsal yerlerinde ilçe köylerinde, mezralarda vb.) yer alan okullarda eğitim gören iki dilli öğrencilerin de çeşitli alanlarda başarısız olmalarında bu hareketliliğin de etkili olduğu araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, orantısız öğretmen hareketliliği tartışılırken, hareketliliğin iki dilli öğrencilerin yoğun yaşadığı bölgelerde gerçekleşiyor olmasından ötürü iki dilli öğrenciler üzerinde yarattığı olumsuzluklar da belirli düzeyde sorgulanmıştır. Şüphesiz orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı tahribat sadece iki dilli öğrencilerle sınırlı olmayıp uzun vadede ve toplumsal bağlamda daha büyük sorunlara (Aygül & Korkmaz, 2018) yol açmaktadır. Bu hususları daha iyi anlayabilmek ve bu hareketliliği daha iyi muhasebe etmek için araştırmadan çıkan sonuçların etraflıca sunulması, tartışılması ihtiyacı doğmaktadır.

Araştırmanın birinci tartışması; Türkiye'nin doğu bölgelerindeki okullara atanan birçok öğretmenin gerek iki dilli öğrencilere gerekse de bölgeye karşı girdikleri birtakım olumlu/olumsuz yargıları bağlamında yapılmıştır. Bu yargıların genellikle olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerdeki algıları bölgeye ve iki dilli öğrencilere yönelik olarak ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Öğretmenlerde bölgeye karşı; korku ve endişe, zorunlu olarak görevlendirmeye bağlı sürgün psikolojisi, önyargılı, insanların temkinli bir şekilde yaklaşmak, doğuda ilkel bir hayat olduğunu sanmak gibi algılara sahip oldukları görülmektedir. Sonuçta öğretmenlerin mutsuz olması kaçınılmaz olmaktadır. Öğretmenlerde terör ve can güvenliği korkusu, zorunlu olarak görevlendirme hissi çeşitli araştırmalarda da vurgulanmaktadır

Yusuf Kızıldaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

(Maraşlı, 2007; Şahin, 2011; Turhan, 2016; Türk-Eğitim-Sen, 2015). Benzer şekilde MEB (2010) tarafından yayımlanan 'Hoş geldin Öğretmenim' adlı kitapçıkta da özellikle doğuya atanan öğretmenlerin çalıştıkları bölge kültürüne önyargılı yaklaşması, güvenlik kaygısı yaşama ihtimallerinden bahsedilmektedir. MEB'in böyle bir çalışması, aslında var olan birtakım sorunların varlığını kabul etmekle eşdeğerdir. Böyle bir durumda sorunların varlığından haberdar etmek yerine sorunların çözümüne katkı sağlayıcı nitelikte çalışmaların yapılması daha anlamlı ve değerli olabilir. 'Doğuda görev yapmaktansa kendi memleketimde kalmayı tercih ederim.' düşüncesinin izlerine Aydoğmuş & Yıldız (2016) tarafından yapılan çalışmada da rastlamak mümkündür. Öğretmenlerin bu algılarında ve ruh hallerinin oluşmasında bölge hakkında yeterince bilgi sahibi olmamalarının da bir etkisi olabilir. Oysaki öğretmenlerin birtakım tabuları, önyargıları yıkmada önemli bir role sahip oldukları (Gök & Şimşek, 2013) unutulmamalıdır. Olumsuz algılarla gelen öğretmenlerin kendilerini bölgeye ait hissetmeyerek (Hacettepe Üniversitesi Raporu, 2017) bölgede kalıcı görmedikleri (Şahin, 2011), 'Nasıl gideceğim.' (Salman, 2015) psikolojisine girdikleri bu yüzden de bölgeden kaçmak için çeşitli çabalar içerisinde oldukları araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır. Nitekim Feng ve Sass (2017) da yeni öğretmenlerin daha çok hareketlilik teşebbüsünde bulduklarına dikkat çekmektedir. Doğuya atanan bazı öğretmenlerde 'Gidip göreyim, olmadı bir yıl sonra dönerim' düşüncesinin (Salman, 2015) misafirlik kavramına ve aidiyet eksikliğine iyi bir örnek olduğu söylenebilir. DİSA raporuna (2010, Akt. ERG, 2010) göre doğuya atanacak öğretmenlerin lisans eğitimi sırasında dil grupları ve farklı kültürel yapıları hakkında bilgilendirilmeleri önyargılarını, korkularını en aza indirmede etkili olabilir. Buna karşın doğuda görev almaya iyimser ve heyecanlı bir ruh hali ile gelen öğretmenlerin de olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Nitekim yapılan başka araştırma sonuçları ile bu durumun paralellik gösterdiği söylenebilir (Şahin, 2011).

Öğretmenlerdeki algıları iki dilli öğrenciler bağlamında da tartışmak gerekir. Öyle ki ağırlıklı olarak Türkiye'nin batı bölgelerinden doğuya atanan öğretmenlerin olumsuz algılarından iki dilli öğrenciler de etkilenmektedirler. Araştırmadan çıkan sonuçlar bağlamında; kırsal ve dezavantajlı bölgelerden şehir merkezlerine yönelme düşüncesi (Wei, 2016) içinde olan öğretmenlerin zaman zaman otoriter boyuta varan tutumları (DİSA, 2010, Akt. ERG, 2010), öğrenciyi ilgi ve sevgiden mahrum etmekle sonuçlanabilmektedir. Benzer şekilde, sınıfta ilk diline ait kelime kullanan iki dilli öğrencilerin öğretmenlerden tehdit boyutunda uyarılar aldıkları Can, Gök ve Şimşek (2013) tarafından yapılan araştırma bulgularında yer almaktadır. Yılmaz ve Şekerci (2016) tarafından yapılan çalışmada da ikinci dili bilmeyen öğrencilerin öğretmenlere karşı önyargılı yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede iki dilli öğrencilerin ana dillerinden ötürü etiketlenme korkusu yaşadıkları da ifade edilmiştir. Öğretmenlerin Türkçeyi iyi konuşan öğrencilere daha sempatik yaklaştıkları ancak ikinci dile yeterince hâkim olamayan öğrencilere ise daha otoriter davrandıkları, dövmekle tehdit ettikleri, Erdem (2011) tarafından yapılan araştırma bulgularında da görülmektedir. Bu durum da öğretmenler ve iki dilli öğrenciler arasında iletişimsizliği tetiklemektedir. Oysa Tremblay'e (2016) göre öğretmenin şefkat ve sevgisinin yoksunluğu öğrenci başarısızlığında ve okulun çekilmez hale gelmesinde oldukça etkilidir. Aynı şekilde Demirtaş (1988) da yaptığı çalışmada öğretmenlerin bu çabalarına dikkat çekmektedir. Özdemir ve ark. (2015) ve Çelikten, Şanal & Yenil (2005) yaptıkları araştırmalarında bölgeye atanan öğretmenlerin aidiyet eksikliğine, bölgede misafir olarak kendilerini konumlandırma ve bölgeden 'kurtulma' planlarına dikkat çekerek bu durumun özellikle bölgedeki öğrencilerde uzun vadede ciddi ve telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açtığını belirtmektedir.

Araştırmanın ikinci tartışması; iki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı doğunun kırsal bölgelerindeki okullarda daha yoğun yaşanan orantısız öğretmen hareketliliğinin nedenleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Öğretmen hareketliliğinin nedenlerini iyi analiz etmek öğretmenleri bölgede tutmak için geliştirilecek politikalara katkı sağlayabilir (Katz, 2018). Bu araştırmadan çıkan sonuca göre okulların fiziksel koşullarının kötü olması, aile özlemi (Özoğlu, 2015) ve bütünlüğünün bozulması, ulaşım sorunları, yaşam standartlarının düşük olması, teşvik

paketinin olmaması, bölgedeki iklimin sertliği ve coğrafi koşullar (Elfers, Plecki & Knapp, 2006), güvenlik korkusu, okul/eğitim yöneticilerindeki liyakat sorunu, bazı öğretmenlerin kapasite sorunları vb. öğretmen hareketliliğinin nedenleri olarak sıralanabilir. Birçok ülkede de aileye yakın olma isteğinden, kişisel gelişim arayışlarından ötürü öğretmen hareketliliği yaşanmaktadır (Boyd vd., 2005; Eurydice Raporu, 2018). Barley (2009) de aile özlemi, ulaşım masrafları, sosyo-ekonomik imkânların kısıtlı olmasının ve teşvik eksikliğinin hareketlilikteki etkisine dikkat çekmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda da hemen hemen birçok nedenin orantısız öğretmen hareketliliğine yol açtığı ifade edilmektedir (Altun, 2019; Gür vd., 2014; Gönülaçar, 2016; Hangül & Varol, 2014; Taşkaya, Turhan & Yetkin, 2015; Turhan, 2016). Aile birliğinin bozulması ve aile özlemi kaynaklı öğretmen hareketliliği Avrupa'da da yaygındır (Eurydice Raporu, 2018). Aynı şekilde öğretmenlerin görev yaptıkları yer ile ikamet ettikleri/ailelerinin yaşadıkları yerler arasındaki mesafeye bağlı ulaşım sorunlarının varlığı çeşitli araştırmalardan çıkan sonuçlarla da tutarlılık göstermektedir (Çapuk & Uysal, 2017; Eğitim-Bir-Sen, 2019; MEB, 2010: Önen & Doğaner, 2017; Donuk & Palavan, 2016; Yerlikaya, 2000). Öte yandan Sarı ve Altun (2015) ise özellikle yeni atanan öğretmenlere karşı yöneticilerin yanlış tutumlarına ve destek sunmamalarına (Luekens, Lyter & Fox, 2004), yıldırma yönelik davranışlarına dikkat çekerek liyakatsiz yöneticilerin bu tutumlarının altını çizmektedir. Öğretmenlerin bölgeden kaçışlarında etkili olan bu faktörün önemine Şahin ve Analı (2019) da dikkat çekerek doğuya atanacak aday öğretmenlere karşı okul yöneticilerinin tutumlarının kritik öneme sahip olduğunu belirtmektedirler. Koyuncu (2011) da yaptığı araştırmasında yaşam standartlarının düşük olmasına dikkat çekerek barınma sorunlarına vurgu yapmaktadır. Okulların fiziksel koşullarının olumsuzluğu ve bu okullardaki imkânların kısıtlılığı da yapılan diğer araştırma sonuçlarında da ortaya çıkmıştır (Çapuk & Uysal, 2017; Eğitim-Bir-Sen, 2019; Gedikoğlu, 2005; Özpınar & Sarpkaya, 2010). Doğuya atanan öğretmenlerin bu olumsuzluklardan ötürü o okuldan/bölgeden kurtulmak adına (Çelikten, Şanal & Yenil, 2005) il içi/dışı görevlendirme çabaları da hareketliliğinin diğer nedenlerinden biridir. Bu görevlendirmeler sendika ve siyasilerin destekleri ile kayırmalar (nepotizm ve kronizm) yoluyla gerçekleştiği araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Bu hususla ilgili birçok haberin olduğu bilinmektedir. Öyle ki bu görevlendirmelerin çoğunun kamuoyu ile paylaşılmadığı dolayısıyla gelişmelerin ancak haber kaynaklarından takip edilebildiği söylenebilir (sosyalbilgiler.org: mardinlife.com). Öğretmenlerin bölgeden kaçmak için kayırmadan medet ummaları ve bu tarz yollara başvurmalarının ve öğretmenlik bilincine yeterli sahip olmamalarının öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri kapsamında yer alan 'tutum ve değerler' alanı ile bağdaşmadığı söylenebilir (MEB, 2017).

Araştırmanın üçüncü tartışma konusunu ücretli öğretmenlik sorunsalı oluşturmaktadır. Ücretli öğretmenliğin; emek sömürüsüne (Kiraz & Kurul, 2018; Tuncer, 2012; Uğurlu, 2019) dayalı yanlış ve yaygın bir uygulama olduğu, iş güvencesinin olmadığı, atanamayan öğretmenler için iş kapısı olduğu (Demir, 2010) ve bu öğretmenlerin okullarda ötekileştirildiği (Bayram, 2009; Ölmez, 2009; Güneli, 2019; Kanat, 2018) sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum çeşitli araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2019; Öğülmüş, 2012; Berk & Sayan, 2020). Sınıfların boş kalmasındansa (Doğan, Demir & Turan, 2013) ücretli öğretmenlerle doldurulması keyfi istifaları da zaman zaman kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu istifaların en büyük nedenlerinden biri olarak özlük haklarının kötü olması gösterilebilir (Doğan, Demir & Turan, 2013). Ancak zaman zaman KPSS çalışma bahanesinin de istifaya yol açtığı söylenebilir (Doğan, Demir & Turan, 2013). Keyfi istifalar ile birlikte ücretli öğretmen yerine de ücretli öğretmen ataması (Erol & Başaran, 2020; Kanat, 2018) sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir yandan alan dışı ücretli öğretmenlere davetiye çıkarmaktadır (Kanat, 2018). Öte yandan Türk Eğitim-Sen (2018) de hazırladığı raporda doğuda alan dışı ücretli öğretmen atamalarına dikkat çekerek bu uygulamanın bir istihdam modeli haline geldiğini eleştirmektedir. Ücretli öğretmenlerin özlük hakları sorununa başka araştırmalarda da dikkat çekilmiştir (Öğülmüş, Yıldırım & Aslan, 2013). Öte yandan Eğitim Reformu Girişimi'ne (2015) göre ücretli öğretmenlerin istihdamı ve çalışma koşulları siyasi açıdan çok tartışmalı bir konu olduğu için

MEB bu soruna ilişkin istatistikleri düzenli olarak paylaşmamaktadır. Bülbül'e (2019) göre her ne kadar bu veriler paylaşılmassa da iki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu doğu illerinde ücretli öğretmenlerin daha çok olduğunu (Eğitim Reform Girişimi, 2010) belirterek bu uygulamanın sona erdirilmesini önemini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Eğitim-Bir-Sen (2019) raporunda 80 bin ücretli öğretmenin görevde olduğuna dikkat çekilerek bu sayının ağırlıkla doğuda olduğu vurgulanmıştır. İki dilli öğrenciler üzerinde olumsuz bir etki yaratan ücretli öğretmenlik görevlendirmelerinde bile zaman zaman adaletsiz uygulamaların olduğu (Doğan, Demir & Turan, 2013) ve kayırmaların görüldüğü de bu kapsamda ifade edilmesi gereken diğer önemli noktalardan biridir.

Ücretli öğretmenlik sorunsalını iki dilli öğrenciler bağlamında da ayrıca tartışmak gerekir. Araştırmadan çıkan sonuçlarında; bu uygulamanın verimsiz olarak değerlendirilerek öğrencilerde uyum sorunu yarattığı, akademik başarısızlığa yol açtığı ve nihayetinde nesillerin heba olması ile sonuçlandığı görülmektedir. Özellikle de ücretli öğretmenlerdeki keyfi istifalar iki dilli öğrencilere, gelecek nesillere ciddi anlamda akademik ve duyuşsal alanlarda zarar (Erol & Başaran, 2020; Öşzavlı & Özberk, 2010) vermektedir. Ücretli öğretmenlerin ne zaman isterlerse istifa edebildiklerini belirten Bilgiç ve İkinci (2020) bunun öğrencileri ciddi anlamda etkilediğini ifade etmektedir. İki dilli öğrenciler üzerinde ücretli öğretmenlik sorunsalının yarattığı tahribat bu açıdan daha iyi anlaşılabilir. Başka bir ifade ile bu sorun uzun vadede de iki dilli öğrencilerin ya da bir neslin heba olmasına yol açmaktadır (Doğan, Demir & Turan, 2013). Benzer şekilde Yılmaz ve Şekerci (2016) tarafından yapılan araştırma bulgularında da ikinci sınıfların birinci sınıf düzeyinde olduğuna dikkat çekilerek dil sorunu olan bu öğrencilerin başarısızlığında ücretli öğretmenliğin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Emeç (2011) tarafından yapılan araştırmada özellikle Türkçenin yetersiz konuşulduğu bölgelerdeki öğrencilerde gerek dilsel gerekse de okuma yazma becerisi bağlamında yaşanan başarısızlıkların nedenlerinden biri olarak ücretli öğretmenlik gösterilmektedir. Ayrıca ücretli öğretmenlerin de etkili Türkçe becerilerine sahip olmadıkları belirtilerek bunun da öğrencileri olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır.

Araştırmanın dördüncü tartışma konusu il içi/dışı öğretmen görevlendirmeleridir. İl içi öğretmen görevlendirmeleri de sınıf içerisinde sürekli öğretmen değişimine neden olmaktadır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre ağırlıklı olarak nepotizm ve kronizm gibi kayırma yolları ile yapılan bu görevlendirmelere ait resmi veriler maalesef MEB tarafından paylaşılmamaktadır. Aynı şekilde alan yazında bu sorun ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla bununla ilgili ciddi bir veri eksikliği söz konusudur. Ücretli öğretmenliğin oluşmasının bir nedeninin de il içi/dışı görevlendirmeler olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Adaletsizlik, kurum kültürünü bozan bir uygulama, sorumsuzluk olarak değerlendirilen görevlendirmelerin çoğunluğunun keyfi olduğu ifade edilmektedir. Genellikle kamu görevlilerinin eşleri ve kadın öğretmenler tarafından gerçekleştirilen görevlendirmelerle öğrenciler ciddi manada mağduriyet yaşamaktadırlar. Nihayetinde iki dilli öğrencilerde uzun vadede daha ciddi sorunların oluşması kaçınılmaz olmaktadır. İl içi/dışı öğretmen görevlendirmelerinin iki dilli öğrenciler bağlamında da ayrıca tartışmak gerekir. Öyle ki bu durum iki dilli öğrencilerde ciddi sorunlar ve başarısızlıklar yaratabilir. Bu araştırmadan çıkan sonuçlara göre il içi/dışı görevlendirmeler iki dilli öğrencilerde uyum sorunları ve mağduriyet yaratmaktadır. Ayrıca akademik başarısızlıkları da beraberinde getirmektedir. İl içi/dışı görevlendirmelerin sonucunda ücretli öğretmenliğin ortaya çıktığı düşünüldüğünde ücretli öğretmenliğin yarattığı tahribatlar ile görevlendirmelerin yarattığı tahribatların benzer olabileceği söylenebilir.

Araştırmanın beşinci tartışması; doğuya atanan öğretmenlerin okullardan ayrılma yolları çerçevesinde yapılmıştır. İki dilli öğrencilerin ağırlıkta yaşadığı okullarda daha yoğun yaşanan orantısız öğretmen hareketliliğinde; bölgeden kaçmak adına birçok öğretmenin özellikle yakın geçmişte anlaşmalı evlilikler, sahte sağlık raporları, eğitim özrü (batıdaki üniversitelerde yüksek lisans ve doktora yapıyor olmak) gibi yollara başvurdukları anlaşılmaktadır. Ancak eğitim özrü, bu alanda yapılan suistimallerle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013 yılında tamamen

kaldırılmıştır (memurlar.net, 2013). Anlaşmalı-sahte evlilikler konusunda da son yıllara ait bir veriye ve bilgiye rastlanmamıştır. Sağlık raporlarında da takiplerin yapıldığı bilinmektedir. Bu çerçevede Uçar (2016) sağlık raporunun artık zorlaştırıldığına dikkat çekerek, 'kâğıt üstünde evlilik', 'hülle evlilik', 'sahte evlilik' gibi sıfatlarla nitelendirilen anlaşmalı evliliklerle batıya kaçmanın yeni kaçış planı olarak görüldüğünü belirtmekte, bu nikâhların özellikle de tayin dönemine yakın zamanda planlandığını vurgulamaktadır. Milliyet gazetesinde (2011) yer alan bir haberde 'çakma evlilik' olarak değerlendirilen ve ayrı bir sektör haline gelen bu usulsüzlüklerin tespiti halinde bakanlık tarafından iptal edildiği (MEB, 2020) paylaşılmaktadır. Uçar (2016) ve Milliyet gazetesi (2011) kaynakları dikkate alındığında tarihlerin yakın geçmişe ait olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sahte evliliklerin varlığı ve devamlılığı ile ilgili güncel kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak MEB'in (2020) böyle durumların tespiti halinde atamaların iptal edileceği yönünde dile getirdikleri, bu uygulamaların az da olsa devam ediyor olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının getirilmesinin bir nedeni olarak gösterilen sahte evliliklerin özellikle yakın geçmişte çok yoğun gerçekleştiği Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bile itiraf edilmiştir. Çelebi'ye (2006) göre bakanlık bir dönem 15 bin aday öğretmenin tayin hakkını elinden alarak gerekçe olarak tayine yönelik yapılan anlaşmalı evlilikleri göstermiştir. Şendere (2011) de özellikle sahte evliliklerin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde görev yapan bazı öğretmenler tarafından yapıldığını belirtmektedir. Bu evliliklerin bir anlaşmayla gerçekleştirildiğini ve taraflardan birine ortalama yıllık 20 bin gibi bir ücret ödendiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bazı haber sitelerinde de (Internethaber, 2010) batıdan doğuya gerçekleştirilen bu sahte evliliklerin dolar karşılığında yapıldığı ifade edilmektedir. Eğitim-İş Sendikasının tespitlerini referans olarak sunan aynı haberin devamında yer alan; 'Adamı olan çoğu zaman doğuya gitmiyor' itirafı ise oldukça dikkat çekmektedir. Benzer şekilde TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi'nde (2019) yer alan Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'un görüşlerine bakıldığında sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının kaldırılması halinde doğudaki öğretmenlerin %70'inin sahte evlilik, sağlık raporları ile bölgeden ayrılacaklarına dikkat çekilmektedir. Doğuya atanan öğretmenlerin "Tamam, biz bu şartlarla öğretmenliği kabul ediyoruz, Türk bayrağının dalgalandığı her yerde öğretmen oluruz." diye haykırdıkları ama daha sonra da "İş değişti, hayatım değişti" şeklindeki düşüncelerinin ön plana çıktığını belirtilmektedir. Şendere (2011) de aynı şekilde öğretmenlerin atanmadan evvel 'Nerde olursa olsun görevimi yaparım' dediklerini ancak atandıktan sonra bu idealist duruşun kaybolduğunu dile getirmekte, bu durumun hem öğretmenlik mesleği hem de evlilik müessesesi açısından üzücü olduğunu vurgulamaktadır. Sürekli öğretmen değişikliği ile iki dilli öğrencilerde nasıl bir tahribat oluşacağını öngörmek bu açıdan zor değildir.

Araştırmanın altıncı tartışma konusunu orantısız öğretmen hareketliliğinin yarattığı sonuçlar oluşturmaktadır. Okul ikliminin olumsuz bir hale gelmesinin (Elfers, Plecki & Windekenes, 2017), eğitim kalitesinin düşmesinin ve eğitimin sekteye uğramasının (Doğan, Demir ve Turan, 2013; Hacettepe Üniversitesi Raporu, 2017; Eğitim-Bir-Sen, 2016) en büyük gerekçesinin öğretmen hareketliliği olduğu ifade edilmiştir. Nihayetinde bu durum eğitimsel açıdan iller arasında nitelik açısından önemli farklılıkların oluşmasına (Eğitim-Bir-Sen, 2016; MEB, 2017) yol açmaktadır. Böylece iller hatta bölgeler arasında makas açılmaktadır. Nitekim ulusal ve uluslararası sınav sonuçlarında bu farklılıklar görülmektedir. Nitekim Feng ve Sass (2017) da özellikle dezavantajlı bölgelerdeki öğretmen hareketliliğinin bölgeler arasındaki başarı farkını daha da tetiklediğini, eğitimin kalitesini daha da düşürdüğünü belirtmektedir.

Orantısız öğretmen hareketliliğinin sonuçlarını iki dilli öğrenciler bağlamında da ayrıca tartışmak gerekir. Bu araştırmadan çıkan sonuçlara göre orantısız öğretmen hareketliliği iki dilli öğrencilerde Türkçe temel dil becerilerini edinmeyi olumsuz etkileyerek akademik başarısızlıklara da yol açmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerde bocalamaya, disiplin sorunlarına da neden olarak nesillerin adeta heba olmasına yol açtığı sonucu da ortaya çıkmıştır. Kaygı verici (Gönülaçar, 2016) olarak değerlendirilen bu hareketlilik iki dilli öğrencilerin her anlamda uyumunu ve okula devamlılığını da ciddi bir şekilde etkilemektedir. Öyle ki bir öğrenci ilkokulu

bitirene kadar her yıl bir öğretmen (Gönülaçar, 2016; Özoğlu, 2010) değiştirebilmektedir. Böyle bir durumda öğrencilerde uyum sorunu kaçınılmaz olabilir. Devamsızlıklar da başlayabilir. Polat'a (2016) göre doğudaki öğretmen hareketliliği durmazsa eğitim hiçbir zaman istenen seviyeye çıkmayacaktır. Öyle ki bölgenin en büyük sorununun bu olduğu (Altun, 2019) vurgulanmaktadır. Bu hareketlilikte bir sınıfın bazen bir yılda 2-3 öğretmen (ücretli öğretmenlik) değiştirdiğine de dikkat çekmiştir. Bakanlığın zayıf yanlarından biri olarak değerlendirilen orantısız öğretmen hareketliliği (Alpaydın, 2018) yol açtığı devamsızlık sorununu daha da ileriye taşıyarak uzun vadede iki dilli öğrencilerde erken okul terkine, suça bulaşmaya neden olmaktadır (Kızıldaş, 2021). Benzer şekilde Gökşen, Cemalçılar ve Gürlesel'e (2006) göre de sınıf öğretmenlerinin ve sonraki yıllardaki branş öğretmenlerinin sürekli değişmesi, hareketliliği; çocukların eğitim, okul ve derslere karşı ilgisini olumsuz etkileyerek okul terkine yol açmaktadır. Aynı şekilde Akyüzüm ve ark. (2015) da öğretmen değişiminin azaltılması ile devamsızlık ve erken okul terkinin azalacağını belirtmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de devamsızlığın ve erken okul terkinin en fazla doğu bölgelerinde (Batyra, 2017; Eğitim ve İzleme Raporu, 2018) olması bu yönüyle manidardır. Bu hareketlilikle eğitimin sekteye uğradığı ve bölgedeki iki dilli öğrencilerin disiplin sorunu yaşayarak (Öğülmüş, Yıldırım & Aslan, 2013) uzun vadede dezavantajlı gruplara dönüştüğü (Eğitim-Bir-Sen, 2016; Kızıldaş, 2021) devlet harcamalarının boşa gittiği de söylenebilir.

Araştırmanın yedinci tartışma konusu; orantısız öğretmen hareketliliğini önlemeye ve azaltmaya yönelik birtakım tedbirler, çözüm yolları ekseninde sunulmuştur. Bu araştırmadan çıkan sonuçlara göre bölgenin ekonomik gelişiminin desteklenmesi, okulların fiziksel olanaklarını iyileştirmek önemlidir. Ayrıca ücretli öğretmenliğin (Doğan, Demir & Turan, 2013; Eğitim-Bir-Sen, 2019) ve il içi görevlendirmelerin kaldırılması, aynı şekilde sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının gözden geçirilmesi de (Eğitim-Bir-Sen, 2019) oldukça önem arz etmektedir. Kontrolsüz ve sürekli yapılan tayinlere bir standart getirilmesi gerekmektedir. Öyle ki Almanya ve Avusturya'da bu konuda çok katı bir uygulamanın olduğu ve sadece istisnai durumlarda buna izin verildiği söylenebilir (Eurydice Raporu, 2018). Hareketliliği önleme niteliğinde liyakat sahibi yöneticilerin görevlendirilmesini sağlamak, donanımlı bir teşvik paketi bu sorunu bir yazgı olmaktan çıkarılabilecek diğer çözüm önerileri olarak sunulmaktadır. Turhan (2016) ise kapsamlı bir teşvik paketi, öğretmenlere yönelik sosyo-kültürel ve barınma konusunda desteklerin sağlanması, ulaşım sorunlarının çözülmesi, okulların fiziki olarak iyileştirilmesi gibi çözümlerin etkili olabileceğine dikkat çekmektedir. MEB (2017) tarafından hazırlanan raporda da doğu bölgelerinde görev yapan öğretmenlere yönelik istihdam koşulları, ek ücret, hizmet puanı, lisansüstü eğitime erişim, yer değiştirmeler ile yurt dışı eğitim ve görevlerde öncelik, konut desteği/lojman vb. desteklerin, gelişmelerin önemli ölçüde özendirici olabileceğini belirtmektedir. Hacettepe Üniversitesi Raporu'na (2017) göre doğu bölgelerinde gönüllü görev yapmak isteyen öğretmenlere öncelik verilmesi, bölge şartlarının iyileştirilmesi, hizmet puanı, farklı maaş uygulamaları, lojman imkânlarının verilmesine yönelik özendirici avantajlar sunmak, bu bölgelerde görev yapan öğretmenlerin özlük haklarını daha da geliştirmek, ücretli ve sözleşmeli öğretmenlik uygulamalarının kaldırılması önemli çözüm önerileri olarak paylaşılmaktadır. Özoğlu, Gür ve Altunoğlu (2013) göre aslında öğretmen hareketliliği sadece Türkiye'de değil dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde de önemli bir sorundur. Ancak özellikle Avrupa'da dezavantajlı bölgelerde çalışan öğretmenlere verilen ücretler daha yüksektir. Yani bir teşvik uygulaması söz konusudur. Özellikle de deneyimli öğretmenlerin bölgeye gelmesini teşvik edecek sosyal ve ekonomik özendirici çalışmalar (ek ödeme/tazminat, lojman, ek kademe vb. uygulamalar) devreye sokulması etkili olabilir (YYÜ, 2012). Eğitim-Bir-Sen'e (2019) göre orduda subay ve astsubaylara, üniversitelerde akademisyenlere ve emniyet teşkilatında polislere sağlanan mali teşviklerin öğretmenlere de sağlanması öğretmen hareketliliğini önleme noktasında etkili olacaktır.

Öneriler

İki dilli öğrencilerin Türkçe dil kayıplarını telafi edilmelidir. Özellikle bunu telafi etmek adına İYEP (İlkokullarda Yetiştirme Programı) önemli bir fırsattır. Bu programının kapsamı iki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu okullarda genişletilmelidir.

İki dilli öğrencilerde öğretmen hareketliliğine bağlı ortaya çıkan erken okul terki, suçla bulaşma gibi durumları yakından takip edilerek bu sorunun giderilmesi adına eylem planları geliştirilmelidir. Bu planlara sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin de katılım göstermesi sağlanmalıdır.

Taşınmalı eğitim yapan öğrencilere sağlanan ulaşım desteği gibi özellikle iki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu uzak köy okullarına atanan öğretmenlere de destekler sağlanarak ulaşım sorunları az da olsa aşılabilir. Benzer destekler barınma konusunda da verilmelidir.

Sözleşmeli öğretmenlik uygulaması özellikle de doğu bölgelerinde öğretmen tutmak için getirilmiştir. Ancak öğretmenlerin bir şekilde bölgeden ayrılmalarının önüne geçilemediği ortadadır. Dolayısıyla sözleşmeli öğretmenlik uygulaması kaldırılabilir. Aynı bağlamda il dışı ve özür grubuna bağlı atamalara getirilen ön koşullar genişletilmelidir.

İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu tüm köy okullarının şartlarının iyileştirilmesi gerekir. Her köy okuluna temizlik elemanı görevlendirilmesi, ısınma, temizlik, lavabo gibi alanlardaki sorunların çözülmesi sağlanmalıdır. Söz gelimi kömür dağıtımlarının zaman zaman Aralık ayına kadar uzaması güçlü bir sorundur. Aynı şekilde İş-Kur kapsamında okullara görevlendirilen elemanların okul beğenmeyip bölgeden/köylerden kayırma ile kaçmaları engellenerek en azından köyde yaşayan kişilerden bu elemanların seçilmesi çeşitli sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu sorunların öğretmen hareketliliğine davetiye çıkararak öğrencileri mağdur ettiği unutulmamalıdır.

Milli eğitim yöneticilerinin köy okullarını düzenli takip etmeleri, öğretmenleri dinlemeleri sağlanmalıdır. Dil problemlerinin ve öğretmen hareketliliğinin ağırlıkta olduğu okulları özellikle ziyaret ederek belirli periyotlarla bu bölgelerdeki öğretmenlerle toplantılar da yapılmalıdır.

İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu özellikle de ilkököl düzeyinde her ne olursa olsun ücretli öğretmenlik tamamen kaldırılmalıdır. Köy okullarına yönelik bu hassasiyet öncelikli olmalıdır. Ücretli öğretmenlik olmazsa olmaz görülüyorsa şayet, alan dışı ücretli öğretmenlik atamaları engellenmelidir. Bu öğretmenlerin de özlük hakları iyileştirilmelidir. Aynı şekilde keyfi istifalarının önüne geçilmelidir. Keyfi istifa edenlerin bir daha görevlendirilmemelerine dikkat edilmelidir.

Dezavantajlı bölgelerde ve iki dilli öğrencilerin ağırlıkta olduğu bölgelerde görev yapan öğretmenlere yönelik kapsayıcı teşvik modeli getirilmelidir. Bu okullarda görev yapan öğretmenlere; idareci olmalarında, yurt dışı öğretmenlik ve lisansüstü eğitim başvurularında öncelikli görülmeleri sağlanabilir. Ayrıca aynı bölgelerde görev yapan öğretmenlerin ek derslerinde farklı ve tatmin edici bir katsayının uygulanması da oldukça önemlidir. Okulun dezavantajına göre bu katsayı değişkenlik göstermelidir.

İki dilli öğrencilerin başarısızlıklarında etkili olan il içi görevlendirmelerde bürokrasinin, siyasilerin, mülki amirlerin, yerel yöneticilerin etkisi tamamen kırılmalıdır. İl içi görevlendirmelerde çok meşru ve insani gerekçeleri olan öğretmenlerin durumlarını zaman zaman değerlendirmek için görevlendirilen müfettişlerin tüm görevlendirmelerde söz sahibi olmaları sağlanmalıdır. Yapılan görevlendirmeler gerekçeleri ile birlikte kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

Sahte sağlık raporu/sahte evlilik gibi yollara başvuran öğretmenlerin 657sayılı DMK'nın 125. maddesi bağlamında yaptırımlara maruz bırakılması öğretmenlik mesleğinin itibarı bağlamında oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu süreçlerde hassas bir değerlendirmenin yapılması da sağlanmalıdır.

Okul müdürlerinin tutumu da öğretmen hareketliliğine yol açarak iki dilli öğrencilerde uzun vadede mağduriyet yaratmaktadır. Okul müdürlerinin özellikle de aday öğretmenler üzerindeki yıldırma dayalı politikaları son bulmalıdır. Bunun için okul müdürlerine de ilk defa atanan öğretmenler gibi 'aday müdür' kavramı getirilmelidir. Böylece okul müdürleri ile ilgili gelen yoğun ve benzer şikâyetler bağlamında unvanlarında azletmek seçeneği her zaman bulunmalıdır. Aday öğretmenlerin bu sorunlarına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Orantısız öğretmen hareketliliğinin öğrencilerin duyuşsal gelişimi üzerinde yarattığı tahribat araştırılabilir. Benzer şekilde bu hareketliliğinin yarattığı akademik sorunlar da mercek altına alınabilir. İki dilli öğrenciler bağlamında erken okul terki ve öğretmen hareketliliği ilişkisi araştırılabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Van iline bağlı okullarda görev yapan 54 öğretmen/yönetici/sendika temsilcisi ve aynı ilde yaşayan 2 veli ile sınırlıdır.

Destek ve Teşekkür

Makalenin yazarı olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanım bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın tüm süreci makalenin beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarı olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanım olmadığını ifade ederim.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı

Etik değerlendirme kararının tarihi: 02/07/2020

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2020/07-03

KAYNAKÇA

Adžija, J., & Sindik, M. (2014). Learning of foreign language in pre-school children: Evaluation methods in kindergarten's environment. *Metodički obzori*, 9(19), 48-65.

<https://doi.org/10.32728/mo.09.1.2014.04>

Akyüzüm, C., Yavaş, T., Tan, Ç., & Uçar, M. B. (2015). İlköğretim kurumu öğrencilerinin devamsızlık ve okul terki nedenleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 167-192.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/202548>

Alpaydın, Y. (2018). *Geleceğin Türkiye'sinde eğitim*. İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.

Altun, Ö. (2019). *Güneydoğu Anadolu bölgesinde görev yapan öğretmenlerin karşı karşıya kaldıkları eğitsel ve sosyal sorunlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yusuf Kızıltaş

Orantısız öğretmen hareketliliği: İki dilli öğrencilerin de ağırlıkta olduğu kırsal bölgelerdeki okullarda yaşanan bir sorunun anatomisi

- Ajans Kamu. (2017). *Milli eğitim müdüründen 'Torpilli' görevlendirme.* <https://www.ajanskamu.net/kamudan-haber/milli-egitim-mudurunden-39torpilli39-gorevlendirme-h89144.html>
- Appleton, S., Sives, A., & Morgan, W. J. (2006). The impact of international teacher migration on schooling in developing countries—the case of Southern Africa. *G Globalisation, Societies and Education*, 4(1), 121-142. <https://doi.org/10.1080/14767720600555194>
- Arslan, İ. (2019). *Akçakale'den kaçıyorlar! Giden gidene...* <https://www.ajansurfa.com/egitim/akcakale-den-kaciyorlar-giden-gidene-h41908.html>
- Aydoğmuş, M., & Yıldız, M. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen olmak istememelerinin nedenleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 587-600. <https://doi.org/10.17719/jisr.2016.1404>
- Aygül, H. H., & Korkmaz, U. (2018). Öğretmen öğrenci etkileşiminde kültürel farklılıkların başarıdaki eşitsizlikleri üretmedeki etkisi (Hakkari/Yüksekova örneği). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XXXV, 795-828. <https://doi.org/10.14225/Joh1345>
- Barley, Z. A. (2009). Preparing teachers for rural appointments: Lessons from the mid-continent. *The Rural Educator*, 30(3), 10-15. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ869310.pdf>
- Batyra, A. (2017). *Türkiye'de cinsiyete dayalı başarı farkı.* Eğitim Reformu Girişimi.
- Bayram, G. (2009). *Öğretmenlerin istihdam biçimi farklılıkları ve yarattığı sorunlar: Ankara'da çalışan ücretli ve sözleşmeli öğretmenlerin görüşlerine dayalı bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Beller, S. (2008). *Fostering language acquisition in daycare settings: What does the research tell us?* Bernard van Leer Foundation.
- Berk, İ. Ö., & Sayan, P. (2020). Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen istihdamı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 780-793.
- Bilgiç, H., & Ekinci, A. (2020). Ücretli öğretmenlik sorunları: Nitel bir araştırma (Mardin ili örneği). *International PEGEM Conference on Education: IPCEDU* (s. 90-101). Diyarbakır: PEGEM.
- Boyd, D., Lankford, H., Loeb, S., & Wyckoff, J. (2005). Explaining the short careers of high-achieving teachers in schools with low-performing students. *American Economic Review*, 95(2), 166-171. <https://doi.org/10.1257/000282805774669628>
- Bülbül, Ö. (2019). *Ücretli öğretmenlik eğitimde eşitsizlik oluşturuyor.* <https://www.sivilsayfalar.org/2019/12/02/ucretli-ogretmenlik-egitimde-esitsizlik-olusturuyor>
- Can, B., Gök, F., & Şimşek, S. (2013). *Toplumsal barışın inşasında öğretmenlerin rolü Kürt meselesi okula nasıl yansıyor? Barış Sürecinde Bir aktör olarak öğretmenlerin desteklenmesi projesi alan araştırması raporu ve politika önerileri.* Helsinki Yurttaşlar Derneği: İstanbul.
- Çabuk, B., Er, B., Karageyik, S., & Tokgöz, K. (2018). Okul öncesi dönemdeki iki dilli olan ve olmayan çocukların okuma yazmaya hazırlık becerileriyle ilgili öğretmen algılarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 12-43. http://johut.karabuk.edu.tr/Makaleler/189256464_2.%20Burcu%20%c3%87abuk.pdf
- Çalışoğ, M., & Tanışır, S. N. (2018). Sözleşmeli öğretmenlik uygulamalarının sözleşmeli öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 105-132. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/464865>
- Çapuk, S., & Ünsal, M. (2017). Köy okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimlerini etkileyen faktörler. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(25), 193-212. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12334>
- Çelebi, E. (2006). *Öğretmen tayinlerine anlaşmalı evlilik engeli.* <https://www.hurriyet.com.tr/ogretmen-tayinlerine-anlasmali-evlilik-engeli-4564322>
- Çelikten, M., Şanal, M., & Yenil, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(19), 207-237.
- Demir, N. (2010). *Eğitimde esnek çalışma biçimlerinin öğrenme ortamına yansımalarının çözümlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkaya, H., & Ünal, O. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 6(1), 24-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/392445>

- Demirtaş, A. (1988). Temel eğitimimizin temel soruları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 51-63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/88413>
- Doğan, S., Demir, S. B., & Turan, N. (2013). Ücretli öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 371-390. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5850>
- Donuk, Ö., & Palavan, R. (2016). Kırsal kesimde görev yapan öğretmenlerin sorunları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 109-128. <https://doi.org/10.29065/usakead.232430>
- Eğitim İzleme Raporu. (2018). *Öğrenciler ve eğitime erişim*. Eğitim Reformu Girişimi.
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG). (2010). *Türkiye'de çift dillilik ve eğitim: Sürdürülebilir çözümler için atılması gereken adımlar*. Eğitim Reformu Girişimi (ERG).
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG). (2015). *Öğretmen politikalarında mevcut durum ve zorluklar*. Eğitim Reformu Girişimi.
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG). (2017). *Eğitim İzleme Raporu 2016-2017*. Eğitim Reformu Girişimi.
- Eğitim-Bir-Sen. (2016). *Eğitime bakış 2016: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Eğitim-Bir-Sen. (2019). *Öğretmen atama ve yer değiştirme süreci tespitler ve bir model önerisi*. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Elfers, A. M., Plecki, M. L., & Knapp, M. S. (2006). Teacher mobility: Looking more closely at "the movers" within a state system. *Peabody Journal of Education*, 81(3), 94-127. <https://www.jstor.org/stable/25594719>
- Elfers, A., Plecki, M., & Windekenes, A. (2017). Understanding teacher retention and mobility in Washington State. University of Washington .
- Emeç, H. (2011). *Türkçe'nin yeterince etkin ve güzel konuşulmadığı yerlerde ilk okuma yazma öğretiminde öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Erdem, F. H. (2011). Kürt meselesinin çözümünde anadilin eğitimde kullanılmasını konuşmak. *Liberal Düşünce*, 16(63), 141-152.
- Erol, M., & Başaran, M. (2020). İlkokul öğrencileri sınıf öğretmeni değişimini nasıl algılıyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 8(4), 1196-1213. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.8c.4s.6m>
- Eurydice Raporu. (2018). *Avrupa'da öğretmenlik kariyeri: Erişim, devamlılık ve destek*. EACEA (Eğitim ve Gençlik Politikası Analizi)
- Feng, L., & Sass, T. R. (2017). Teacher quality and teacher mobility. *Association for Education Finance and Policy*, 396-419. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529180.pdf>
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/161025>
- Golkarian, G. (2019). Anadilin yanında ikinci dili öğrenimindeki eğitim sorunları. *Journal of Language Teaching and Research*, 5(2), 74-83
- Gök, F., & Şimşek, S. (2013). *Toplumsal barışın inşasında öğretmenin rolü: Kürt meselesi okula nasıl yansıyor*. Helsinki Yurttaşlar Derneği.
- Gökşen, F., Cemalçılar, Z., & Gülseler, C. F. (2006). *Türkiye'deki ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar*. MATRA-KAP .
- Gönülaçar, Ş. (2016). *Türkiye'de öğretmen imajı ve itibarı*. https://www.academia.edu/20607351/T%C3%BCrkiye_de_%C3%96%C4%9Fretmen_%C4%B0maj_%C4%B1_ve_%C4%B0tibar%C4%B1_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme
- Gözüküçük, M., & Kıran, H. (2018). İkinci dili Türkçe olan ilkökullerle iletişim kurmada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 225-236
- Güneli, M. Ö. (2019). *Çeşit çeşit öğretmenlik*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cesit-cesit-ogretmenlik-6031523>
- Gür, B., Çelik, Z., Coşkun, İ., & Görmez, M. (2014). Eğitim. *SETA*, 75, 15-16.
- Hacettepe Üniversitesi Raporu. (2017). *Türkiye'de öğretmen eğitim ve istihdamı: Mevcut durum ve öneriler*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

- Hangül, Ş., & Varol, N. (2014). Köyde öğretmenensiz, köyün herşeyisiniz. M. Server, ve A. Aypay içinde, *Öğretmenlik halleri: Türkiye’de öğretmen olmak üzerine bir araştırma* (s. 265-326). PEGEM Akademi.
- Hannan, S. (2016). *My Italian kindergarten: An investigation of preschool language teaching*. Melbourne Graduate School of Education.
- İnternethaber. (2010). *Öğretmenler tayin için sahte evlilik yapıyor*. <https://www.internethaber.com/ogretmenler-tayin-icin-sahte-evlilik-yapiyor-250373h.htm>
- KamuGündemi. (2019). *İllerarası bakanlık görevlendirmesi yaptıran torpilli öğretmenler*. <https://www.kamugundemi.com/egitim/illerarasi-bakanlik-gorevlendirmesi-yaptiran-torpilli-ogretmenler-h116304.html>
- Kanat, K. (2018). *Ücretli öğretmenlik uygulamasına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, P. (2016). *Batı’da öğrenciler deneyimli öğretilerde okuyor*. <https://www.haberturk.com/yazarlar/pervin-kaplan/1264212-batida-ogrenciler-deneyimli-ogretilerde-okuyor>
- Karataş, K., & Çakan, S. (2018). Öğretmenlerin bakış açısıyla eğitim-öğretim sorunları: Bismil ilçesi örneği. *İlköğretim Online*, 17(2), 834-847. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.419313>
- Katz, V. (2018). *Teacher retention: Evidence to inform policy*. University of Virginia.
- Kırmızı, F. S., Özcan, E., & Şencan, D. (2016). Türkçenin az konuşulduğu bölgelerde ilk okuma yazma sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), 412-445. <https://doi.org/10.7884/teke.555>
- Kızıltaş, Y. (2019). *Ana dili farklı ilkokul öğrencilerinin akıcı okuma ve okuduğunu anlama becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Kızıltaş, Y. (2021). İki dilli öğrencilerin ikinci dil ediniminde etkili olan faktörler ve dezavantajlı gruplara dönüşmeleri: Kuramsal ve derleme bir çalışma. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 1021-136 <https://doi.org/10.24315/tred.775100>
- Kiraz, N. & Kurul, Z. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.344474>
- Köseoğlu, Ş. A., Üçkardeşler, E., & Dinçer, M. A. (2014). *Devam oranlarının artırılması teknik destek projesi: Şanlıurfa-Mardin-Van-Muş illerinde devamsızlık durum analizi*. MEB .
- Koşan, Y. (2015). *Okul öncesi eğitimin iki dilli çocukların okula hazırbulunmuşluklarına etkisinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi .
- Koyuncu, Ö. (2011). *Kadın öğretmenlerin sorunları ve toplumsal cinsiyet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Luekens, M. T., Lyter, D. M., & Fox, E. E. (2004). *Teacher attrition and mobility. Results from the teacher follow-up survey*. U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Magruder, L. M., & Espinosa, E. S. (2008). *Practical and proven strategies for teaching young dual language learners*. https://www.earlychildhoodwebinars.com/wp-content/uploads/2016/01/Chapter-4_Practical-and-Proven-Strategies-for-Teaching-Young-Dual-Language-Learners.pdf
- Maraşlı, Ş. (2007). *Türkiye’de eğitimle ilgili süreli yayınlara yansıyan öğretmen sorunları (1970-2000 yılları arası)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mardinlife.com. (2012). *Öğretmen görevlendirmelerine tepki*. <https://www.mardinlife.com/ogretmen-gorevlendirmelerine-tepki-haberi-4243>
- MEB.(2010). *Hoş geldin öğretmenim*. http://web.deu.edu.tr/ilyas/ftp/hosgeldin_ogretmenim_2010.pdf
- MEB. (2020). *Öğretmen atama ve yer değiştirme yönetmeliği* (Md. 46, 62). Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2017). *Öğretmen strateji belgesi (2017-2023)*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB.(2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEY_YENEL_YETERLYKLERY.pdf
- Memurlar Net. (2014). *Eğitimde çözüm, rotasyon mu?* <https://www.memurlar.net/haber/476160/egitimde-cozum-rotasyon-mu.html>

- Memurlar.Net. (2013). *MEB, öğrenim özrünü resmen kaldırdı.* <https://www.memurlar.net/haber/394569/meb-ogrenim-ozrunu-resmen-kaldirdi.html>
- Mete, Y. A. (2009). *Fırsat eşitliği temelinde öğretmen atama politikaları nesnel çözümlene öznel tanıklıklar* (Yayımlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage Publications Inc.
- Milliyet. (2011). *Çakma evlilikler sektöre dönüştü.* <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cakma-evlilikler-sektore-donustu-1423705>
- Oktay, H. (2012). *Türkiye'de öğretmen istihdamında yaşanan sorunlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Öğülmüş, K. (2012). *Ücretli öğretmenlerin görevlerini yaparken karşılaştıkları sorunlar ve ücretli öğretmenlik uygulamasının okul yöneticilerince değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğülmüş, S. (2013). *Ortaöğretimde sınıf tekrarı, okul terk sebepleri ve örgün eğitim dışında kalan çocuklar politika önerileri formu*. UNICEF.
- Öğülmüş, K., Yıldırım, N., & Aslan, G. (2013). Ücretli öğretmenlerin görevlerini yaparken karşılaştıkları sorunlar ve ücretli öğretmenlik uygulamasının okul yöneticilerince değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 12(4). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/90450>
- Ölmez, Z. Ç. (2009). *Sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının öğretmenler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi-Trabzon ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Önen, Ö., & Doğaner, Y. A. (2017). İkamet ettikleri yerden uzak bir kurumda çalışmanın öğretmenlerin mesleki ve özel yaşamlarına etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 115-145. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.338917>
- Öşzavlı, H., & Özberk, E. (2010). İlköğretimde eğitim-öğretim yılı içerisinde öğretmen değişikliğinin öğrencilerinin okul başarısına ve okula karşı olan tutumlarına etkisi. *19. Eğitim Bilimleri Kurultayı*.
- Özdemir, M., Civelek, Ş., Çetin, Y. E., Karapınar, N., & Özel, D. (2015). Öğretmenlerin eğitimsel, çevresel ve sosyal sorunları (Şırnak ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 163-181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/786689>
- Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2014). *Eğitim sisteminin kalitesinin artırılması: Onuncu kalkınma planı 2014-2018*. Kalkınma Bakanlığı.
- Özoğlu, M. (2010). *Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları*. SETA.
- Özoğlu, M. (2011). Türkiye'nin öğretmen yetiştirme politikası. *21. Yüzyılda Türkiye'nin Eğitim ve Bilim Politikaları Sempozyumu* (s. 143-156). Eğitim-Bir Sen.
- Özoğlu, M. (2015). Mobility-related teacher turnover and the unequal distribution of experienced teachers in Turkey. *Educational Sciences: Theory ve Practice*, 15(4), 891-909. <https://doi.org/10.12738/estp.2015.4.2619>
- Özoğlu, M., Gür, B. S., & Altunoğlu, A. (2013). *Türkiye ve dünyada öğretmenlik retorik ve pratik*. Eğitim-Bir-Sen.
- Özpınar, M., & Sarpkaya, R. (2010). Köyde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sorunları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 17-29. http://pau.egitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/795825673_ss.17-29.pdf
- Polat, Y. (2016). *Öğretmen sirkülasyonu durdurulmalı.* http://www.gapgundemi.com/haber-turan_ogretmen_sirkulasyonu_durdurulmalı-21240.html
- Şahin, A., & Analı, K. C. (2019). Türkiye'nin doğu illerinde görev yapan aday sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 7(1), 37-50. <https://doi.org/10.35233/oyea.467017>
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceğine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184. <https://silo.tips/download/retmen-adaylarnn-retmen-stihdam-ve-mesleki-geleceklerine-likin-grleri>
- Salman, U. K. (2015). *Atanan çok, kalan az.* <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/atanan-cok-kalan-az>

- Sarı, M. H., & Altun, Y. (2015). Göreve yeni başlayan sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 213-226. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/31-published.pdf>
- Sarikaya, İ., Samancı, O., & Yılar, Ö. (2017). Aday öğretmen yetiştirme sürecinin aday ve danışman sınıf öğretmenlerinin görüşleri kapsamında değerlendirilmesi: Bir karma yöntem çalışması. *GEFAD/GUJGEF*, 37(3), 939-989. <http://www.gefad.gazi.edu.tr/en/download/article-file/393029>
- Şendere, O. (2011). Öğretmenler için eş durumu atamasında sahte evlilik modası. <https://www.onursendere.com/ogretmenler-icin-es-durumu-atamasinda-sahte-evlilik-modasi.html>
- Sosyalbilgiler.org. (2019). Doğu bölgesinde köy okulları. <https://www.sosyalbilgiler.org/dogu-bolgesindeki-koy-okullari>
- Swars, S. L., Meyers, B., Mays, L. C., & Lack, B. (2009). A two-dimensional model of teacher retention and mobility. *Journal of Teacher Education*, 60(2), 168-183. <https://doi.org/10.1177/0022487108329116>
- Taşkaya, S. M., Turhan, M., & Yetkin, R. (2015). Kırsal kesimde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sorunları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 198-210. http://www.ijoes.com/Makaleler/347865877_198-210%20serdarhan%20musa%20ta%20c5%9fkaya.pdf
- TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi. (2019). *Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'un Bakanlık çalışmaları hakkında sunumu*. TBMM.
- Tekışık, H. H. (2015). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ve köylerde öğretmenlik mesleği cazip hale getirilmelidir. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 316.
- Tremblay, A. C. (2016). Cue-Weighting mechanism and bilingualism. *Bilingualism: Language and Cognition*, 20(4), 708-709.
- Tuncer, M. (2012). Türkiye'deki kadrosuz öğretmen istihdamının kadrosuz istihdam edilen öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 797-818. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223320>
- Turhan, M. (2016). *Öğretmen sirkülasyonu sorunsalının Q metodu ile incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türk Eğitim- Sen. (2015). *Türk Eğitim- Sen 24 kasım öğretmenler günü anketi sonuçlarını açıkladı*. https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?Id=10410
- Türk Eğitim-Sen. (2018). *Türk Eğitim-Sen'in ücretli öğretmen araştırması*. https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?Id=12177
- Uçar, S. (2016). *Güneydoğu'da çalışan öğretmenler, sahte evlilikle kaçmaya başladı!* <https://www.haberler.com/cocuklarimiza-dogruyu-ogretecek-ogretmenler-sahte-8028354-haberi>
- Uğurlu, A. (2019). *Ücretli öğretmenlik ayıbına bir an evvel son verilmelidir*. <https://ilkha.com/guncel/ucretli-ogretmenlik-ayibina-bir-an-evvel-son-verilmelidir-104003>
- UNICEF. (2012). *Okul dışındaki çocuklar küresel girişimi: Türkiye ülke raporu*. UNICEF.
- Wei, Y. (2016). *Teacher mobility in rural China: Evidence from northwest China*. Michigan State University.
- Yerlikaya, A. (2000). *Köy ve şehirlerde çalışan sınıf öğretmenlerinde tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2018). Ücretli öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 25, 102-116. <https://doi.org/10.29329/mjer.2018.153.6>
- Yılmaz, F., & Şekerci, H. (2016). Ana dil sorunsalı: Sınıf öğretmenlerinin deneyimlerine göre ilköğrencilerinin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 4(1), 47-63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/365528>
- Yörük, T., & Günbayı, İ. (2014). Öğretmenlere yönelik uygulanması planlanan rotasyona ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 59-72. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/06..tayfun_yoruk.pdf
- Yüzüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ). (2012). *Van il eğitim sorunları ve çözüm önerileri çalıştayı*. DAKA, Van Valiliği, YYÜ, Van MEM.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

There are bilingual students who continue their education in rural areas of Turkey such as Eastern and Southeastern Anatolia. It is known that bilingual students experience various problems. These problems are academic failure, early school leaving, disciplinary problems, reading and writing problems, not being able to learn Turkish enough, etc. (Gözüçuk & Kıran, 2018; Kızıldaş, 2021; Taşkaya, Turhan & Yetkin, 2015; Yılmaz & Şekerci, 2016). These problems in bilingual students are mostly due to the fact that their mother tongue is different from the language of education (Tezcan, 1997), pre-school education is not compulsory (Kirmizi, Özcan, & Şencan, 2016) justification is given. It is seen that the most important of the underlying causes of the problems is concentrated around teacher mobility in the Eastern and Southeastern Anatolia regions. It is understood that excessive, uncontrolled and rapid teacher mobility is very effective in the failure of bilingual students in the region (Özoğlu, 2011).

In disproportionate teacher mobility; Especially, the appointment of thousands of contracted/permanent teachers to schools in the Eastern and Southeastern Anatolia regions every year, the assignment of many teachers within the province, the intensive assignments of some from the east to the west based on various reasons, the filling of the gaps with paid teachers, the resignation of paid teachers most of the time (Demirkaya & Ünal, 2017; Eğitim-Bir-Sen, 2019; Mete, 2009; Oktay, 2012) and similar scenarios are in question in the next year. It can be stated that this situation is perhaps the most important reason underlying the failure of bilingual students (Demirkaya & Ünal, 2017; Oktay, 2012). It is known that there are limited number of studies that draw attention to this issue in Turkey. However, it is known that some studies (Eğitim-Bir-Sen, 2016; Turhan, 2016; Özoğlu, 2010, 2011, 2015) have been carried out. There are almost no studies that deal with disproportionate teacher mobility, especially in the context of bilingual students, and discuss its consequences.

It was thought that the election of Van, which is among the first provinces where disproportionate teacher mobility is experienced most frequently and where the most teacher appointments are made (Van Eğitim Çalıştay, 2012), will meet the representation in this sense. So much so that the province of Van is one of the provinces where intensive teacher assignments are made. The concept of 'disproportionate teacher mobility', which is frequently emphasized in the research title and content, has been tried to be explained and explained through its various counterparts (such as teacher circulation) that exist mostly in education platforms. Therefore, the concept in question does not have a real equivalent, but it is also aimed to create a consciousness with the awareness to be created on this issue..

Method

In the study, case study design, one of the qualitative research methods, was used. In case studies, it is essential to focus on one or more individuals, events or situations and the variables that affect or are affected by this situation (Yıldırım & Şimşek, 2011). The study group of the research consisted of teachers (n=26), school principals (11), assistant school principals (9), branch director (1), district national education director (It consists of 56 people (14 women, 42 men) including 1) parents (2), paid teachers (2) and union representatives of Eğitim-Bir-Sen, Eğitim-Sen and Türk Eğitim-Sen (4). Criterion sampling methods was used to determine the study group.

In this study, data were collected by using face-to-face in-depth interviews and online survey techniques. There are 7 open-ended questions in the in-depth interview and online questionnaire form. The data obtained through face-to-face in-depth interviews and online questionnaire were transferred to the transcript and analyzed using content analysis. In order to ensure the external reliability of the research, detailed explanations about the stages such as the purpose of the research, the study group, data collection tool, data collection and data analysis

are given. In order to ensure internal validity, a long-term and sincere environment was provided. In addition, internal validity was tried to be obtained by obtaining confirmation from the participants after transferring the data to the transcript. For the sake of reliability; The data collected face-to-face and online from the research were given to an expert to make an independent coding. Then, the coding of the researcher and the expert was compared. According to Miles and Huberman's (1994) formula ($\text{Reliability} = \frac{\text{Agreement}}{\text{consensus} + \text{disagreement}}$), the percentage of agreement between two different encoders was calculated and 96% agreement was found. It was decided that the coding made was reliable (Miles & Huberman, 1994). MaxQDA 2020 qualitative data analysis was used in the coding process of the data.

Results, Discussion and Conclusion

In general, many teachers assigned to schools in the eastern regions where bilingual students mostly live; It is seen that they have perceptions such as fear and anxiety, the psychology of exile due to compulsory assignment, prejudice, approaching their people cautiously, and thinking that there is a primitive life in the east.

There are various reasons for the disproportionate teacher mobility, which is more intense in schools in rural areas of the east, where bilingual students predominantly live. Poor physical conditions of schools, longing for family (Özoğlu, 2015) and deterioration of integrity, transportation problems, low living standards, lack of incentive package, harsh climate and geographical conditions in the region (Elfers, Plecki, & Knapp, 2006), fear of security, fear of school/ The problem of merit in educational administrators, capacity problems of some teachers, etc. can be listed as the reasons for teacher mobility.

The problem of paid teaching also takes an important place in the disproportionate teacher mobility. paid teaching; It is a wrong and widespread practice based on labor exploitation (Kiraz & Board, 2012; Tuncer, 2012; Uğurlu, 2019); Çolak-Ölmez, 2009; Güneli, 2019; Kanat, 2018). One of the factors that affect the disproportionate teacher mobility is teacher assignments within and outside the province. Intra-provincial teacher assignments also cause constant teacher changes in the classroom.

In the disproportionate teacher mobility, which is more intense in schools in the eastern regions where bilingual students predominantly live; It is understood that many teachers have resorted to methods such as arranged marriages, fake health reports, educational disability (doing master's and doctorate degrees in western universities) in order to escape from the region.

It has been revealed that disproportionate teacher mobility has created some problems for bilingual students attending schools in the eastern regions, especially in rural areas. Although this worrying (Gönülaçar, 2016) mobility leads to academic failures and the inability to acquire basic language skills in bilingual students, it also has a serious impact on students' adjustment and absenteeism. So much so that a student can change a teacher (Gönülaçar, 2016; Özoğlu, 2010) every year until they graduate from primary school.

According to the results of this research, it is important to support the economic development of the region and to improve the physical facilities of the schools. In addition, the removal of paid teaching (Doğan, Demir, & Turan, 2013; Eğitim-Bir-Sen, 2019) and provincial assignments, as well as the revision of contracted teaching practice (Egitim-Bir-Sen, 2019), is a well-equipped incentive package to solve this problem. It is presented as other solution suggestions that can be removed from being destiny.